

EL NACIONALISME REPUBLICÀ A CATALUNYA (1904-1910)

SANTIAGO IZQUIERDO BALLESTER
Universitat Pompeu Fabra

RESUM

En aquestes pàgines presentem una aproximació al complex procés que va conduir a la formació, a Barcelona, del Centre Nacionalista Republicà i, després, de la Unió Federal Nacionalista Republicana. La UFNR era la continuadora del CNR, nascut el 1904 arran d'una escissió que es produí a l'interior de la Lliga Regionalista. Els escindits de la Lliga es postularen com els capdavaners d'un catalanisme que es presenta més clarament nacionalista, obert i progressista que el regionalista. D'un catalanisme que té com una de les seves fites màximes treballar per la consecució de la República. Aquestes són les línies mestres del projecte polític nacionalista republicà que s'inicia el 1904, i que el 1910 experimentarà un important salt qualitatiu arran de la fundació de la UFNR, considerat el primer partit polític catalanista, progressista i republicà en la història política catalana.

L'article vol resseguir la trajectòria del nacionalisme republicà entre els anys 1904 i 1910, tot inserint-la en el marc polític general català i espanyol i, en especial, en dos dels episodis centrals de la Catalunya de començaments del segle xx: Solidaritat Catalana i la Setmana Tràgica, que tindran una incidència directa en la gestació, el desenvolupament i la consolidació del projecte polític nacionalista republicà.

PARAULES CLAU

Republicanisme, catalanisme polític, història de Catalunya, regionalisme, nacionalisme, Centre Nacionalista Republicà, Unió Federal Nacionalista Republicana.

Republican nationalism in Catalonia (1904-1910)

ABSTRACT

This article investigates the complex process which led to the creation, in Barcelona, of the Republican National Centre and, afterwards, of the Nationalist Republican Federal Union (UFNR). The UFNR was the continuation

of the CNR, set up in 1904 as a result of a split in the Regionalist League. The members leaving the League positioned themselves as leaders of a greater Catalan nationalism («Catalanism») that was more open and progressive than regionalist Catalanism; a Catalanism whose main objective was to establish the Republic. This article explores a nationalist republican project which appeared in 1904 and which, in 1910, received a significant qualitative boost from the foundation of the UFNR, considered the first progressive republican Catalan political group in the political history.

The article follows the evolution of republican nationalism, between the years 1904 and 1910, within the Catalan and Spanish political framework in general and particularly regarding two of Catalonia's major events in the twentieth century: the emergence of Catalan Solidarity and the Tragic Week, which would have a direct impact on the formation, development and establishment of republican nationalism.

KEYWORDS

Republicanism, political Catalanism, history of Catalonia, regionalism, nationalism, Republican National Centre, Nationalist Republican Federal Union.

INTRODUCCIÓ. EL CONTEXT SOCIAL I POLÍTIC A BARCELONA (1901-1910)

L'estabilitat política de la Restauració monàrquica, règim bastit per Antonio Cánovas del Castillo el 1876, donà a l'Estat espanyol l'aparença d'un sistema parlamentari constitucional basat en dos partits –conservador i liberal– a l'estil britànic. Els dirigents restauracionistes es proposaren l'alternança pacífica dels dos partits dinàstics en el poder, però sense que això comportés la participació de la ciutadania com a àrbitre electoral. Tot i que en teoria es tractava d'un règim representatiu, el sistema es basava en el caciquisme per part de les autoritats.¹ Així les coses, no és estrany que els dos partits dinàstics fossin objecte de la més absoluta desqualificació per part dels dirigents catalanistes.

1. José VARELA ORTEGA (2001), *Los amigos políticos. Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900)*, Madrid, Marcial Pons.

La Llei electoral del sufragi universal masculí promulgada el 26 de juny de 1890, que donava una aparença democràtica al sistema, resultava lletra morta a causa de la pervivència del caciquisme. Tothom sabia que en aquell període el sufragi era una farsa practicada amb el més descarat cinisme. L'establiment del sufragi universal no va significar la fi de les diverses irregularitats electorals. Al contrari, en alguns llocs encara les va facilitar, atès que l'augment del nombre de votants il·letrats o de baixa extracció social i econòmica va permetre amb més facilitat la compra i la falsificació de vots. Per tot plegat no és estrany que la introducció del sufragi universal no fes canviar les tesis abstencionistes del catalanisme, que més aviat veia en la nova normativa electoral més possibilitats de frau.

Malgrat aquest trist panorama, però, les eleccions no van ser sempre una barreja de frau i indiferència. Aquest va ser el cas de les eleccions municipals de 1893, en les quals la Unió Republicana es va imposar a Barcelona. Semblava demostrar-se que quan l'opinió pública superava la seva atonia, en especial a partir de les eleccions del 1901, el caciquisme perdia la seva força a Catalunya. I, com conclou Vicens Vives:

Les grans forces que s'havien desenrotllat al llarg del segle –l'obrerisme, d'un costat; el catalanisme, de l'altre– estaven preparades per a substituir el caciquisme i irrompre aclaparadorament en la vida pública. Per a desmuntar el cadafal dels cacics bastaven dues coses: la crisi financera i política de l'Estat espanyol, descabdellada des de 1892 i públicament declarada en 1898, i la impossibilitat de digerir el moviment de reivindicacions autonomistes i obreristes suscidades per la mateixa crisi.²

Quan després de la crisi colonial de 1898 els partits dinàstics barcelonins intentin continuar amb el corrupte sistema d'eleccions com si res no hagués passat, es produirà a la capital catalana una reacció en contra i s'intensificarà el debat sobre el tema de la representació política dels ciutadans. I no només això, sinó que, a curt termini, la mobilització generada per aquesta nova situació portarà a una progressiva liquidació del sistema de cacics a Barcelona, aconseguirà que el vot sigui representatiu de la voluntat popular i iniciarà el camí cap a una política

2. Jaume VICENS VIVES (1983), *Industrials i polítics (segle XIX)*, Barcelona, Vicens Vives, p. 290-291.

de participació de les masses en les eleccions. Això no obstant, cal matisar l'abast real de la renovació política i de la modernització dels comportaments. Una cosa és Barcelona, on tots aquests canvis comencen a ser irreversibles, i una altra ben diferent és la resta de Catalunya, on la modernització política s'anirà imposant malgrat alguns entrebancs i més lentament, si bé, també, de forma evident.

En qualsevol cas, la reacció de Catalunya davant la desfeta de 1898 va tenir conseqüències. La principal va ser la de fer augmentar encara més la dissociació existent entre l'Estat espanyol i la societat catalana. Aquesta dissociació

arribà al punt més agut quan, el 1898, les derrotes de les guerres colonials posaren al descobert l'esfereïdora desorganització de l'Estat i la manca de reacció dels governants, portant al punt més baix, davant els catalans, el prestigi de l'Estat espanyol, en plena davallada. Els catalans, doncs, en aquell començament de segle, se sentien estranys a l'Estat al qual pertanyien. El veien com una estructura aliena i coactiva.³

A Barcelona, els partits dinàstics amb prou feina tenien ja representativitat social i començaven a ser abandonats per bona part de la burgesia local, que ja no se sentia identificada amb el sistema polític de la Restauració.

Així doncs, l'adveniment del nou segle porta a Barcelona una mutació del mapa polític i electoral, representada pel sorgiment de dues noves opcions polítiques: el catalanisme polític –diferent del catalanisme ideològic, cívic, prepolític de l'últim quart del vuit-cents– i el republicanisme de masses, evolució del republicanisme de comitès, ensopit i atomitzat dels anys de la Regència. El punt d'inflexió del canvi polític se situa el maig de 1901, any en el qual tenen lloc unes eleccions legislatives que donen el triomf a quatre catalanistes, els «Quatre Presidents» (Albert Rusiñol, Lluís Domènech i Montaner, Bartomeu Robert i Sebastià Torres), i a dos republicans (Alejandro Lerroux i Francesc Pi i Margall), i se salva només de la derrota de les forces polítiques restauracionistes un liberal monàrquic.⁴ En els comicis municipals d'aquell novembre, el tomb polític s'acaba de consolidar, amb onze regionalistes, onze republicans i quatre liberals electes. En altres paraules, estem assistint a la liquidació del bipartidisme dinàstic a la capital catalana. Després

3. Josep BENET (1992), *Maragall i la Setmana Tràgica*, Barcelona, Edicions 62, p. 20-23.

4. Albert BALCELLS; Joan B. CULLA; Conxita MIR (1982), *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill.

de 1901 Barcelona no tornarà a elegir cap altre diputat liberal ni conservador i en comptades ocasions escollirà regidors d'aquest signe.

El canvi polític esdevingut a Barcelona passa, doncs, per una autenticació de la vida pública i per la irrupció en aquesta d'importants grups locals enquadrats políticament: sectors molt considerables de la burgesia i de les classes mitjanes, sotraguejades per la crisi del 98, engrescades i tot seguit decebudes pel fallit projecte regeneracionista del gabinet Silvela-Polavieja, mobilitzades pel Tancament de Caixes i, ara, aplegades entorn del regionalisme; i, també, àmplies franges d'obrers momentàniament desencisats de l'anarquisme, de menestrals i petitburgesos que estan reivindicant poder expressar el seu rebuig envers el règim, tots ells atrets per la tasca i la personalitat de Lerroux. En definitiva, catalanistes i republicans canalitzen i estimulen una nova actitud ciutadana que deixa de considerar l'activitat politicoelectoral com una cosa aliena i inútil per passar a veure-hi una forma de defensar interessos i d'expressar reivindicacions; una nova actitud que aviat s'estendrà més enllà dels límits de les dues opcions partidistes esmentades i que culminarà amb el moviment de Solidaritat Catalana, els anys 1906-1908.

I. L'ESCISSIÓ DE LA LLIGA REGIONALISTA I L'APARICIÓ DEL NACIONALISME REPUBLICÀ

A Barcelona, les eleccions legislatives del 19 de maig de 1901 van ser un gran èxit per a la nounada Lliga Regionalista –fundada el mes anterior–, que va obtenir els quatre diputats, tots els de la candidatura. Era la consolidació de la nova força política i el naixement d'una nova etapa en la història de Catalunya. A Barcelona, el torn conservadors-liberals fou substituït pel torn regionalistes-republicans:

Acabava de decidir-se alguna cosa més important que una elecció de diputats. S'havia transformat tota la vida política de Catalunya, que anava a entrar en un període actiu de règim d'opinió. El caciquisme era definitivament vençut, i la massa s'enquadrava en dues grans agrupacions a l'entorn dels dos aglutinants que eren la Lliga per als catalanistes i Lerroux per als republicans.⁵

5. Amadeu HURTADO (1967), *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps (1894-1936)*, Barcelona, Ariel, vol. 1, p. 58. Aquests dos partits han estat objecte de sòlides monografies:

Malgrat l'indubtable èxit polític, la Lliga estava encara poc cohesionada i els seus òrgans directius poc definits. Sembla, però, que el grup políticament més actiu era el que es vertebrava entorn d'Enric Prat de la Riba i de *La Veu de Catalunya*, que seria el que marcaria la línia política del partit, mentre que gran part dels integrants de la junta directiva van restar en una actitud de relativa passivitat. Aquesta poca vertebració interna no impedí, però, que el 26 de maig la junta directiva de l'entitat aprovés els seus estatuts, el primer article dels quals deia que la Lliga tenia per objecte «la defensa dels interessos i la reivindicació dels drets de Catalunya, treballant per tots els medis legals per aconseguir l'autonomia del poble català dintre de l'Estat espanyol».⁶

En el moment de la seva fundació, els prohoms del partit no tenien gaire clara la línia política a seguir, situació que donaria lloc a diferents tensions internes dins de la Lliga. En aquests moments inicials, el partit representava sectors socials diversos. Integraven la nova formació política, en primer lloc, els catalanistes del Centre Nacional Català; el segon grup important era el format per la Unió Regionalista, nucli important de la burgesia industrial catalana. En tercer lloc, el partit recollia les reivindicacions dels gremis de comerciants de Barcelona. La influència de la Lliga també era molt notable entre els professionals i els intel·lectuals de Barcelona. I, a banda de tot això, no podem oblidar l'atracció que exercia sobre la dreta catòlica i el carlisme, que arrossegaven darrere seu una àmplia base de catòlics.

Una vegada constituïda, la Lliga Regionalista havia de concretar les línies de la seva futura actuació política. Aquesta no era una tasca fàcil, ja que les circumstàncies que van fer possible el seu naixement comportaven, alhora, una sèrie de problemes de difícil solució. En primer lloc, calia aconseguir una uniformitat de criteris sobre el caràcter del grup: partit polític que defensava

Isidre MOLAS (1972), *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, Barcelona, Edicions 62; Borja DE RIQUER (1977), *Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme, 1898-1904*, Barcelona, Edicions 62; José ÁLVAREZ JUNCO (1990), *El Emperador del Paralelo. Lerroux y la demagogia populista*, Madrid, Alianza; Joan B. CULLA (1986), *El republicanisme lerrouxista a Catalunya, 1901-1923*, Barcelona, Curial.

6. *Estatuts de la Lliga Regionalista* (1901), Barcelona, Tobella i Costa Impressors. El document pot ser consultat amb més comoditat a Albert BALCELLS; Josep Maria AINAUD DE LASARTE (cur.) (1998), *Enric Prat de la Riba. Obra completa, 1898-1905*, vol. II, Barcelona, Proa - Institut d'Estudis Catalans, p. 423-426.

els interessos d'una classe o moviment social interclassista? Les controvèrsies mantingudes a l'entorn d'aquestes qüestions no sempre afavoriren la unitat del grup, que, afectat per diferents crisis internes, presentava un front feble davant dels republicans, el seu principal rival polític.

A començaments de 1904 la divisió interna del partit es faria encara més evident, com ho demostra l'existència dins seu d'un grup d'esquerra, liderat per Jaume Carner i Ildefons Sunyol, que es mostrava en desacord amb l'estratègia electoral del partit, que passava per buscar el suport dels nuclis catòlics i industrials. A tot plegat cal afegir el fet que els regionalistes s'havien vist superats electoralment pels republicans a la ciutat de Barcelona. En una conjuntura tan complicada per a la Lliga, s'anunciava la visita a la capital catalana d'Alfons XIII, en un viatge organitzat pel president del Consell de Ministres, Antoni Maura.

Quan a començaments de març de 1904 es va conèixer la notícia del viatge reial, a la Lliga es va obrir un agre debat sobre quina actitud calia adoptar. D'una banda hi havia els catalanistes de procedència republicana, més alguns altres, com ara Lluís Domènech i Montaner i Joaquim Casas-Carbó, que eren partidaris d'abstenir-se de tota intervenció en els actes de benvinguda. Argumentaven que, atès que les aspiracions catalanes ja havien estat presentades al Congrés i no s'havia concretat cap mesura descentralitzadora, el catalanisme no podia associar-se a cap festa commemorativa del viatge d'un rei i d'un govern que denegaven les aspiracions catalanes. Aquest sector refusava qualsevol relació amb el monarca, tret del tracte polític inevitable. A l'altre costat, hi havia els que consideraven que la visita era l'ocasió ideal per presentar al monarca les reivindicacions de Catalunya. Aquesta postura era defensada pels elements més conservadors de la Lliga, els quals, si bé no eren uns monàrquics convençuts, consideraven la institució monàrquica com a instrument indispensable per mantenir l'ordre i garantir el desenvolupament econòmic i, per tant, rebutjaven qualsevol plantejament de tipus republicà.

Davant la impossibilitat d'assolir un acord unànim, la junta directiva de la Lliga comissionà Sunyol, Carner, Prat de la Riba i Raimon d'Abadal per tal que redactessin el manifest oficial del partit davant el viatge reial. En el document, titulat «Al Poble Català» i datat el 6 d'abril, es proclamava que la postura oficial de la Lliga seria abstenir-se de prendre part en cap acte organitzat amb motiu de la visita del rei. *La Veu de Catalunya* publicà aquesta declaració oficial del partit, signada pel president Albert Rusiñol i pel secretari Joan Ventosa i Calvell:

La Lliga Regionalista, ara com sempre, guiada només per l'interès de Catalunya, ben sospesades les circumstàncies de la situació actual, tant de la terra catalana com d'Espanya tota, ha acordat no prendre part ni enviar representació a cap dels actes que en obsequi del rei tinguin lloc amb motiu del seu viatge a la nostra ciutat.⁷

Tanmateix, aquesta postura a meitat de camí entre l'hostilitat i l'acatament va ser difícil de consensuar i no va agradar ningú.

Alfons XIII arribà a Barcelona el dia 6 d'abril de 1904, acompanyat per un seguici de ministres i pel cap de govern, Antoni Maura, i fou rebut amb fervor popular. Aquella mateixa tarda, i quan ja s'havia constatat l'èxit de la seva rebuda, els regidors catalanistes van ser convocats a la seu de la Lliga, on Alexandre Pons els presentà com a cosa feta una entrevista amb el rei per a l'endemà. Molts regidors van protestar, ja que consideraven que això significava trencar l'acord pres per la junta directiva, però la majoria va decidir sumar-se l'acte. Es van oposar a aquesta acció Jaume Carner, Joaquim Giralt, Raimon d'Abadal, Joan Pijoan, Ramon Albó i Narcís Pla i Deniel, els quals, junt amb l'absent Ildefons Sunyol, feien un total de set regidors catalanistes. A favor de presentar les reivindicacions al rei hi havia Alexandre Pons, Josep Maria Mas, Felicià Serra, Josep Pella i Forgas, Francesc Cambó, Josep Boguñà, Ignasi Peris, Josep Nubiola i Josep Rogent; en total, nou. Dissolta la reunió, els regidors partidaris d'anar a la recepció a l'Ajuntament van encarregar a Cambó que hi fes el discurs.

El 7 d'abril, els nou regidors es van presentar al despatx de l'alcalde Guillem Boladeres, on Cambó va llegir davant del rei un discurs, escrit en català, que, si bé era un reconeixement de la monarquia, també era una decidida exposició de les reivindicacions autonomistes i els drets històrics de Catalunya. Les respostes evasives d'Alfons XIII i l'absència de Maura a l'acte van fer que aquest no tingués el caire que li volien donar els regidors regionalistes, que haurien volgut obtenir una resposta més concreta per part del monarca o del cap del govern.

Els altres set regidors regionalistes no van voler assistir-hi. El 8 d'abril, quatre dels absents, Carner, Sunyol, Giralt i Pijoan, publicaren una nota de protesta considerant que els regidors que s'havien entrevistat amb el rei havien comès un acte d'indisciplina greu contra una decisió oficial del partit. *La Veu de Catalunya* fou l'únic diari de Barcelona que no la va publicar.

7. *La Veu de Catalunya*, 6 d'abril de 1904.

L'acció de Cambó i els altres regidors regionalistes provocà molta indignació. Domènech i Montaner considerà que aquell acte significava la divisió del partit. El 9 d'abril, Prat de la Riba responia al manifest dels quatre regidors des de les pàgines de *La Veu de Catalunya* amb un article que duia per títol «Pensem en Catalunya», en el qual afirmava que la discrepància era poc rellevant i que tan sols podia parlar-se d'un matís de procediment i d'interpretació de l'acord de la Lliga per part de Cambó i els altres regidors. Aprofitava també per fer un advertiment sobre les repercussions que podria tenir l'escrit dels quatre regidors catalanistes. En el mateix número de *La Veu de Catalunya*, Duran i Ventosa publicava «El rei i els regidors», article on feia una defensa de l'actitud de Cambó i reafirmava l'accidentalisme del catalanisme, que no era ni republicà ni monàrquic. La posició del diari era defensar l'acte dels regidors que havien trencat l'acord i publicar articles en els quals s'enaltia l'acció. Això va costar a *La Veu de Catalunya* acusacions de promoure la divisió del catalanisme per part dels que, com Lluhí i Rissech, consideraven que l'acció de Cambó significava un acte d'afirmació monàrquica que molts no podien tolerar.

Les discussions entre els dos sectors en què ja semblava dividida la Lliga van començar oficialment en la junta extraordinària del 20 d'abril. En aquesta reunió es va decidir per majoria que Cambó i els altres regidors que l'havien acompanyat a la recepció amb el rei havien actuat a títol individual, sense atribuir-se cap representació oficial. Formalment, per tant, no hi havia cap tencament dels acords que havia adoptat la Lliga en relació amb la visita reial. Els elements més conservadors i monàrquics dels assistents a la reunió van anar més enllà i, disgustats per l'acord d'abstenció, van demanar la dimissió de la junta en ple i l'elecció d'una de nova. Rusiñol dimití, i amb ell tota la junta directiva. A continuació es va nomenar una comissió encarregada de fer un estudi sobre la reorganització de la Lliga per evitar en el futur aquestes divergències internes. Aquesta comissió la formaven Prat de la Riba i Rusiñol, com a elements de la facció més conservadora, Abadal com a històric del partit i Carner pels republicans. La tasca principal d'aquesta comissió fou l'aprovació d'un article addicional als estatuts de la Lliga de cara a reforçar els poders de la direcció. Això significava la creació d'un òrgan executiu reduït, la Comissió d'Acció Política, que seria des de llavors l'òrgan suprem del partit.

El 17 de juny, la Lliga va celebrar una junta extraordinària en la qual la comissió havia de proposar els canvis organitzatius que haurien de permetre formar la Comissió d'Acció Política. Es van proposar els noms de Rusiñol, Prat

de la Riba, Abadal, Cambó i Carner per formar part d'aquesta Comissió. En el decurs de la tensa reunió van sovintejar els atacs contra Cambó per part dels elements més liberals del partit. La situació era insostenible. Els republicans van sortir indignats de com havia anat la junta. Carner, que no havia assistit a l'acte en senyal de protesta per la composició del directori que pretenien fer aprovar els elements conservadors, hi envià una carta on anunciava la seva negativa a participar en aquell organisme de direcció. La divisió de la Lliga s'havia consumat. Així fou com van abandonar el partit una bona part dels seus membres en desacord amb el nomenament de la nova Comissió d'Acció Política.

L'escissió era el resultat inevitable d'una situació que venia de lluny, des de la creació de la Lliga, que agrupava en el seu interior gent procedent del republicanisme de caire esquerrà que en última instància no podia estar d'acord amb l'accidentalisme del partit regionalista, el qual en la pràctica significava un reconeixement de la monarquia. De la mateixa manera, el sector esquerrà tampoc no acceptava el sistema d'aliances a què es veia abocada la Lliga, que passava per buscar el suport dels nuclis catòlics i dels empresarials. L'únic que va fer la visita d'Alfons XIII va ser fer emergir a la superfície una crisi que ja s'endevinava com a inevitable des de molt abans.

A començaments de juliol, els qui restaven a la Lliga van celebrar una junta on es confirmaren les posicions dels conservadors i es constituí la Comissió d'Acció Política, en la qual hi va haver tres membres: Enric Prat de la Riba, Francesc Cambó i Lluís Duran i Ventosa. Es tractava d'una direcció política homogènia, amb caràcter vitalici, amb plens poders, fins i tot superiors als de la junta del partit.

A banda d'un nombre important de socis, havien abandonat la Lliga alguns dirigents i membres destacats: Joan Ventosa i Calvell –que poc després hi tornà–, Joaquim Giralt, Jaume Carner, Ildefons Sunyol, Joan Pijoan, Lluís Domènech i Montaner, Joaquim Lluhí i Rissech, Francesc Rodon i Joaquim Casas-Carbó. Aquest grup, que es va definir com a nacionalista, demòcrata i republicà, va rebre el suport i el reconeixement de formacions oposades a la Lliga: el sector més catalanista dels federals –aplegats a l'organització Catalunya Federal, de Josep Maria Vallès i Ribot–, la Unió Catalanista i la revista *Juventut*:

L'estol dissident es posà de seguida en contacte amb amics, solitaris o perduts en altres partits, que enyoraven una política més airejada i avançada que la

de la Lliga, més operativa i efectiva que la de la Unió Catalanista, més patriòtica i moderna que la del vell republicanisme. [...] Així nasqué el nacionalisme republicà.⁸

2. LA DIFÍCIL VERTEBRACIÓ DEL NACIONALISME REPUBLICÀ

El 12 de novembre de 1904 apareixia la publicació que havia d'esdevenir el portaveu del grup, *El Poble Català*, en el primer número del qual es deia el següent:

Nacionalistes de Catalunya, venim a combatre llealment per l'autonomia del nostre poble ab tota l'amplitut que li facin possible y util els temps presents y les circumstancies de l'avenir. En l'acció autonoma de Catalunya fundém l'esperança del séu progrés y engrandiment civilisador, que no pot donarli per si'l decaigut estat centralisat que'ns regeix [...]. Els nostres ideals ens posen enfront dels poders publicos de l'Estat espanyol. La previa y fonamental condició d'harmonia entre nosaltres els catalans, y las institucions y els governs de l'Estat, monarquichs o republicans, ha d'esser el reconeixement y la lliure acció de la personalitat de Catalunya ab els recursos propis y necessaris pera'l seu progrés y engrandiment. [...]— Respectuosos ab la conciencia y ab l'honor de propis y adversaris, ens inspirarem sempre en ample esperit de tolerancia y combatrem pels nostres ideals ferma però llealment.⁹

L'heterogeneïtat del grup d'escindits fa que sigui força complicat posar una única etiqueta a aquest col·lectiu. Aviat va començar a parlar-se, però, de nacionalisme republicà com a característica més distintiva del nou grup.

Contràriament a les opinions regionalistes, l'escissió responia a unes conviccions fermes, tot i que no hem de caure en el parany de creure la versió esquerrana, que vol veure en la separació, com si aleshores ja fos madura, tota la força de la futura esquerra catalana. És cert que els principals membres del grup tenen una personalitat coneguda i un prestigi indiscutible; ara, però, els

8. Claudi AMETLLA (1963), *Memòries polítiques, 1890-1917*, Barcelona, Pòrtic, p. 224.

9. *El Poble Català*, 12 de novembre de 1904. L'editorial es pot consultar amb més comoditat a Santiago IZQUIERDO (2010), *El republicanisme nacional a Catalunya. La gestació de la Unió Federal Nacionalista Republicana*, Barcelona, Societat Catalana d'Estudis Històrics, p. 221-223.

cal assolir una personalitat col·lectiva i trobar els encarregats de dirigir el nou projecte polític. Malauradament, aquesta no serà una tasca fàcil.

De fet, el fracàs inicial –els anys 1903-1905– del catalanisme esquerrà no es degué únicament als entrebancs que li va posar la Lliga, sinó que obeí principalment a causes internes. És cert que els dissidents de la Lliga tenien projectada la formació d'una nova entitat política, però, a causa de la indecisió i dels dubtes dels líders encarregats de tirar-la endavant, el futur Centre Nacionalista Republicà no va ser fundat fins a les darreries de 1906.¹⁰

D'altra banda, no podem oblidar el to elitista i la preocupació intel·lectual dels principals líders nacionalistes republicans, la seva desconexió respecte als problemes obrers i una crítica cortès i gens bel·ligerant contra la Lliga; res, en definitiva, que pogués motivar les classes populars a interessar-se pel nou corrent polític. Certament, la indefinició i el retraïment polític dels líders nacionalistes republicans en els moments clau no faran més que dificultar la dubitativa actuació inicial del futur CNR. En general, els capdavanters del nucli catalanista republicà –advocats per formació i burgesos per origen i tarannà– pecaven d'un malaltís pessimisme a l'hora de valorar les seves pròpies possibilitats, es descoratjaven davant els primers obstacles i estaven mancats de la vocació i del professionalisme polítics indispensables per tirar endavant qualsevol empresa partidària.

En definitiva, per més que en cada número d'*El Poble Català* els articulistes subratllessin que «el liberalisme català té al davant de la seva acció una gran empresa: catalanitzar el republicanisme, tan vigorós a Barcelona»,¹¹ «reconquerir homes i classes socials avui apartats del moviment nacionalista»,¹² aconseguir «que l'estol patriòtic s'orienti cap a l'esquerra»,¹³ els nacionalistes republicans

10. Les dificultats que van acompanyar la formació del CNR són analitzades a Gemma RUBÍ; Santiago IZQUIERDO (coord.) (2009), *Els orígens del republicanisme nacionalista. El Centre Nacionalista Republicà a Catalunya (1906-1910)*, Barcelona, Centre d'Història Contemporània de Catalunya. Una versió resumida d'aquest treball a Gemma RUBÍ; Santiago IZQUIERDO (gener de 2008), «El Centre Nacionalista Republicà (1906-1910) i el catalanisme d'esquerres», *Cercles*, núm. 11, p. 106-122. Vegeu també Eulàlia GOULA (1975), *El Centre Nacionalista Republicà de Barcelona (1907-1910)*, tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona, i Sílvia TUSELL (1984), *Los nacionalistas republicanos de 1904 a 1914 (Centre Nacionalista Republicà y Unió Federal Nacionalista Republicana)*, tesina de llicenciatura, Universitat de Barcelona.

11. Gabriel ALOMAR, *El Poble Català*, 19 de novembre de 1904.

12. Jaume CARNER, *El Poble Català*, 31 de desembre de 1904.

13. Joaquim LLUHÍ I RISSECH, *El Poble Català*, 4 de febrer de 1905.

no hi reeixiren, perquè, com va manifestar Lluís de Zulueta, per ser demòcrata, a principis del segle xx,

no basta no ser clerical militante, precisa ser un militante del anticlericalismo... Si una izquierda ha de ser viable será rozando las fronteras opuestas [referències a l'acostament entre dreta i carlins]: los elementos obreros revolucionarios, los rezagados de la masonería, los anarquistas. Y esto, no de un modo intelectual, sino conviviendo con dichos grupos, aceptando su colaboración, defendiéndolos ante los tribunales.

I, conclou Zulueta, «los jóvenes de *El Poble Català* se mantienen en una región de pensamiento respetabilísima y nobilísima. Pero estan fuera del campo de batalla». ¹⁴ I quan, amb la fundació del CNR, sembli que s'hi volen ficar, els seus escrúpols antidemagògics i la seva obsessió per no «afalagar» els treballadors els deixaran desarmats en la lluita per la direcció política de les classes populars. Inicialment, aquesta actitud condemnava el CNR a tenir una base benestant i moderada, gens diferenciada de la de la Lliga, de la qual procedia.

Malgrat aquesta situació tan poc encoratjadora, el cert és que els dissidents de la Lliga havien d'intentar crear una entitat pròpia –el Centre Nacionalista Republicà–, i ho van fer al voltant del setmanari *El Poble Català*. Transformat en diari l'1 de maig de 1906 –a redós de la Solidaritat Catalana–, fou a partir de 1910 el portaveu de la futura Unió Federal Nacionalista Republicana, formació política continuadora del CNR. La línia política de la publicació va ser competència de Jaume Carner, Gabriel Alomar i, sobretot, de Joaquim Lluhi i Rissech.

Sota la direcció, successivament, de Joan Ventosa i Calvell (1904), Francesc Rodon (1905-1909), Pere Coromines (1909-1916) i Ignasi Ribera i Rovira en la seva última etapa, va aplegar al costat dels fundadors polítics amb més renom –Ildefons Sunyol, Jaume Carner, Joaquim Lluhi i Rissech, Joan Ventosa i Calvell i Lluís Domènech i Montaner– una redacció brillant en la qual figuraven polítics i intel·lectuals de prestigi com Eugeni d'Ors, Eugeni Xammar, Diego Ruiz, Carles Soldevila, Pompeu Fabra, Feliu Elias (*Apa*), Antoni Rovira i Virgili, Josep Pous i Pagès, Gabriel Alomar, Claudi Ametlla, Màrius Aguilar,

14. *La Publicidad*, 26 de novembre de 1905.

Ignasi Iglésias, Joaquim Casas-Carbó, Joaquim Folch i Torres, Jaume Massó i Torrents i Andreu Nin.¹⁵

3. SOLIDARITAT CATALANA I LA FORMACIÓ DEL CENTRE NACIONALISTA REPUBLICÀ

Arran del triomf de la Lliga Regionalista a Barcelona en les eleccions municipals de novembre de 1905, els regionalistes van decidir celebrar l'èxit electoral amb una multitudinària festa cívica, el «Banquet de la Victòria», que se celebrà el 18 de novembre al Frontó Condal. Dies després, el 23 de novembre, el setmanari humorístic catalanista *Cu-Cut!* publicava un acudit on un militar, davant del Frontó Condal, pregunta a un civil, mentre un grup de persones es troben a la porta: «¿Qué se celebra aquí, que hay tanta gente?»; el civil respon: «El Banquet de la Victòria», i el militar reflexiona: «¿De la Victoria? Ah, vaya, serán paisanos». La frase burleta, que pressuposava que els militars espanyols no tenien victòries, i dita poc després de les derrotes colonials, molestà molt l'estament militar de Barcelona, que, a més, estava carregat de prejudicis contra la llengua i la realitat nacional de Catalunya. Així les coses, la nit del 25 de novembre un grup de militars de la guarnició de Barcelona van assaltar les redaccions de *La Veu de Catalunya* i del *Cu-Cut!*, en una acció típica del militarisme vuitcentista. El saqueig, fet impunement sense oposició de les forces d'ordre públic, durà hores.¹⁶

El relat dels fets va córrer de boca en boca. Hi hagué astorament i indignació. L'endemà tota la premsa catalana va condemnar l'agressió, inclosa la premsa republicana hostil a la Lliga. L'excepció fou Lerroux. L'opinió pública va manifestar la seva commoció, però tanmateix el govern no va castigar els responsables de l'acte i, a més, nombroses guarnicions se solidaritzaren amb els militars, com també va fer la major part de la premsa espanyola, en especial la militar. *La Veu de Catalunya* publicà editorials («Serenitat», «Meditem») fent una crida a la calma. També es va decidir interrompre la publicació del *Cu-Cut!* per treure

15. Vegeu Santiago IZQUIERDO, «El Poble Català (1904-1919)», a Josep SANTESMASES (dir.) (2008), *Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana. Actes del VI Congrés de la CCEPC*, Valls, Cossetània, p. 417-428.

16. L'episodi és analitzat amb més detall a Francesc SANTOLARIA (2005), *El Banquet de la Victòria i els Fets de «Cu-Cut!» Cent anys de l'esclat catalanista de 1905*, Barcelona, Meteora.

tensió a l'ambient. Finalment, però, el 2 i el 5 de desembre el *Cu-Cut!* i *La Veu de Catalunya* van ser suspesos per ordre governativa.

El 27 de novembre s'iniciaren els debats sobre els fets al Congrés i al Senat. En la sessió del Congrés en la qual el govern va decidir suspendre les garanties constitucionals a Catalunya, el cap del govern, Eugenio Montero Ríos, va acusar els catalanistes de separatistes, mentre que altres líders parlamentaris espanyols es manifestaren hostils al catalanisme. Les queixes i les argumentacions de la major part de diputats catalans de totes les tendències no van servir de res. Finalment, en la sessió del 29 de novembre, el líder republicà Nicolás Salmerón féu un discurs contra la suspensió de les garanties constitucionals. En el seu parlament s'adreçà a la minoria regionalista, a la qual invità a marxar d'acord amb els republicans, per damunt de les diferències doctrinals:

Yo, que no soy catalán, pero que tengo como el más alto honor el de haber recibido aquella representación [...], yo os digo: «Catalanistas, ¿os ponéis de acuerdo conmigo para llevar la paz á Cataluña? ¿Queréis que vayamos juntos del brazo republicanos y catalanistas á Barcelona, para decir: nuestras ideas difieren, nuestras opiniones pueden ir en sentidos divergentes; pero vamos á exponerlas, á sustentarlas en el santo y amoroso regazo de la madre común España?»¹⁷

El discurs de Salmerón va fer sensació i els regionalistes decidiren recollir el guant. Era el naixement de Solidaritat Catalana. Aquesta plataforma unitària de partits aplegà la Lliga, la Unió Republicana de Salmerón, els federals, els nacionalistes republicans, la Unió Catalanista i els carlins. En quedaven fora, a iniciativa pròpia, els lerrouxistes.

Paral·lelament, el nou cap del govern, Segismundo Moret, preparà una Llei de Jurisdiccions –que fou aprovada pel Congrés el 23 de març de 1906– segons la qual podien caure sota la jurisdicció militar delictes d'opinió política i tots els delictes de paraula o per escrit contra l'exèrcit i contra els símbols d'Espanya.

Progressivament, els treballs organitzatius de Solidaritat seguien endavant. A finals de gener de 1906 es va nomenar el seu Comitè Executiu, en el qual estaven representats la Lliga (Francesc Cambó), els nacionalistes republicans (Jaume Carner), els republicans independents (Amadeu Hurtado), la Unió Catalanista (Domènec Martí i Julià), els republicans federals (Josep Maria Vallès i Ribot), la

17. Josep PLA (1981), *Francesc Cambó. Materials per a una història*, Barcelona, Destino, p. 268.

Unión Republicana (Josep Roca i Roca) i els carlins (Miquel Junyent).¹⁸ Quedaren fora del comitè els dos partits dinàstics, en franca davallada a Catalunya, i els republicans lerrouxistes. La decisió d'un sector del republicanisme unionista d'integrar-se dins del moviment solidari provocà el trencament d'Unión Republicana, ja que el nucli més nombrós del partit s'havia decantat cap a la tendència antisolidària comandada per Lerroux.

Pel que fa als nacionalistes republicans, es van integrar com a grup, encara sense estructura orgànica, dins de Solidaritat. Mentrestant, enllestiren els preparatius per convertir-se en un partit, tasca finida a començaments de 1907, moment en què s'inaugurà oficialment el Centre Nacionalista Republicà de Barcelona, que reunia els republicans dissidents de la Lliga, els republicans independents, els federals, els unionistes i membres de la Unió Catalanista.

En el moment de la seva constitució el CNR tenia prop d'un miler d'afiliats, «nombre mai igualat, fins aleshores, per cap altre centre polític català, per la qual cosa no podien ésser els inicis més propicis i satisfactoris».¹⁹ En aquells moments la Lliga tenia sis-cents afiliats. El nou partit tenia per objecte la consecució de l'autonomia de Catalunya dins de l'Estat espanyol i la propagació dels ideals de la democràcia republicana. El seu lema era molt significatiu: «Nacionalisme, Democràcia, República».

El 26 de gener de 1907 tingué lloc la solemne sessió inaugural del CNR. En el decurs de l'acte, s'aprovaren els estatuts de l'entitat i s'elegiren els vint-i-un membres de la Junta, que escolliren Carner com a president. Les vicepresidències van correspondre a Joaquim Lluhí i Rissech i Santiago Gubern. L'article primer dels estatuts del CNR deixava molt clar quines serien les prioritats polítiques de l'entitat, com acabem de veure: «El Centre Nacionalista Republicà té per objecte la consecució de l'Autonomia de Catalunya dins l'Estat espanyol, i la propagació dels ideals de la democràcia republicana».²⁰

18. Joaquim de CAMPS I ARBOIX (1970), *Història de la Solidaritat Catalana*, Barcelona, Destino.

19. Ramon NOGUER I COMET (2000), *Al llarg de la meua vida*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 62.

20. *Centre Nacionalista Republicà. Estatuts* (1907), Barcelona, Tipografia de Serra Germans i Russell. També a IZQUIERDO (2010), p. 225-228.

Jaume Carner féu un discurs presidencial on va exposar les orientacions de la nova entitat, i també va parlar de la necessitat de republicanitzar els catalanistes i catalanitzar els republicans. Considera que el CNR s'ha format, en part, per desmentir dos tòpics: la suposada identitat entre catalanistes i reaccionaris i l'equiparació abusiva dels republicans amb gent avalotadora i desarrelada:

Som en primer terme nacionalistes, perquè creiem, perquè estem fermament convensuts de que les grans corrents del món, les grans corrents de la vida y la Historia, pera encarnar en nosaltres han de trobar fortament constituïda nostra personalitat política y social. Nosaltres volem que totes aquelles condicions que són necessaries, indispensables, pera que siguem amos y senyors de nostra vida intelectual, moral, social, política y econòmica, les tingui el poble català. Y aquestes condicions volem que siguin totes aquelles que ha proclamat el catalanisme en les seves Assamblees y totes les que'ls fets y circumstancies de l'avenir fassin necessaries pera nostre desenrotllament.

Som demòcrates perquè estem convensuts de que'ls drets individuals que són conquesta de la civilització moderna estan definitivament incorporats a la vida de l'humanitat y són absolutament necessaris pera que les societats humanes fassin son natural camí.

Som republicans no solament perquè la forma de govern republicana es la que avui pot emmotllar millor els nostres sentiments tradicionals, sinó perquè ella es la que pot realitzar els ideals de llibertat y de justícia, la que'ns pot permetre a tots els catalans una vida on tingui plena realització nostres aspiracions nacionalistes y democràtiques.²¹

Carner s'estén també sobre les característiques de la Solidaritat i el paper que ha de tenir-hi el CNR. Propugna també la separació de l'Església i l'Estat. S'ocupa a continuació de la qüestió social, mostrant-se partidari d'un sindicalisme a l'anglesa: defensa que els sindicats han de ser organismes de classe i no de partit, però creu que els obrers, com a ciutadans que són, no poden inhibir-se

21. Jaume CARNER (1907), *Orientacions polítiques y socials del Centre Nacionalista Republicà, discurs pronunciat per Don Jaume Carner la vetlla del 26 de janer de 1907, en la sessió inaugural d'aquesta entitat*, Barcelona, Societat Cooperativa Obrera - Imprempta Comunal. El discurs es troba també a Alfred PÉREZ-BASTARDAS (cur.) (1984), *Jaume Carner. La democràcia nacionalista de Catalunya*, Barcelona, La Magrana - Diputació de Barcelona, p. 55-72 i a IzQUIERDO (2010), p. 229-248.

d'influir en la conjuntura política, la qual afecta directament la classe obrera. El discurs fa evident que el CNR és un partit d'esquerra liberal amb uns mínims de socialdemocràcia. La importància de la nova formació política

radicà en el fet d'ésser la primera manifestació d'un nacionalisme burgès que pren partit per un republicanisme català, trencant així la dicotomia catalanisme-conservadorisme-monarquia davant l'espanyolisme-progressisme-república. Tenint en compte el que ésser republicà significa aleshores, el pas era transcendental per al catalanisme i les seves possibilitats d'arrelament en les masses urbanes, en la petita burgesia i en certs sectors proletaris.²²

Malauradament, però, el CNR va tenir un greu handicap ja des del mateix moment de la seva fundació: no tenia un líder clar ni amb vocació política suficient per dirigir-lo. Els prohoms del CNR, advocats de prestigi, tenien molta més predisposició per a les feines del bufet que no pas per a les de la política:

Diguem-ho clar: en aquest partit, aparentment nascut sota un estel tan propici, es produïa la tragèdia d'altres similars: no hi havia polítics. O més ben dit, no hi havia el polític.²³

Problemes a banda, el procés constitutiu del CNR durant aquests mesos havia anat paral·lel als treballs preparatoris de Solidaritat. En aquest sentit, el 12 de maig de 1906 el Comitè Executiu de Solidaritat va fer públic un manifest on anunciava que aquesta plataforma de partits es convertiria en una coalició electoral que pensava presentar-se als següents comicis. Les eleccions provincials del 10 de març de 1907 i, especialment, les legislatives del 21 d'abril donaren caràcter de coalició al moviment i serviren per definir les seves bases en el programa del Tívoli. El diumenge 14 d'abril, una setmana abans de la votació, se celebrà l'acte més important de la campanya: el míting del Tívoli, en el qual es va presentar el programa electoral de Solidaritat que havia redactat Prat de la Riba. En aquesta declaració política es demanava, com a únic punt d'interpretació inequívoca, la derogació de la Llei de Jurisdiccions, mentre que les peticions

22. José Antonio GONZÁLEZ CASANOVA (1974), *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938)*, Barcelona, Curial, p. 196.

23. AMETLLA (1963), p. 227.

autonomistes es limitaren a sol·licitar una certa autonomia per als municipis i les regions en els àmbits de l'ensenyament, la beneficència i les obres públiques.

La concurrència massiva a les urnes el 21 d'abril, amb una votació ordenada i tranquil·la i una desacostumada animació, van ésser els trets característics de la jornada electoral a tot Catalunya. El dia 25 s'escrutaren els vots. La Junta Provincial del Cens proclamà guanyadora dels set escons a la ciutat de Barcelona la candidatura solidària. El triomf fou aclaparador i els solidaris van guanyar majories i minories.²⁴ Amb una participació que s'acostava al 60%, Solidaritat comptava amb un 42% del cens electoral mentre la candidatura lerrouxista només arribava a un 17%. Arreu de Catalunya, l'èxit de les candidatures solidàries era igualment incontestable, ja que Solidaritat va obtenir 42 dels 44 escons parlamentaris.

L'acció dels diputats solidaris a les Corts es va veure dificultada per la progressiva hegemonia que prenia la Lliga dins del moviment. El possibilisme dels regionalistes, l'acceptació del vot corporatiu en el projecte de reforma de la Llei d'Administració Local de Maura i el clericalisme palesat davant el projecte de Pressupost de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona de 1908 en distanciaren els republicans i mostraren les afinitats regionalistes amb els dinàstics i les seves temptacions d'integració en el règim. La Lliga, hàbilment portada per Cambó, s'havia convertit de fet en la directora del moviment i esdevingué la principal beneficiària. Mentrestant, els republicans solidaris –unionistes, nacionalistes, federals i independents– tendien a agrupar-se per front comú en actuacions diverses: oposició a la Llei d'Administració Local encara en debat; campanya a favor del manteniment del sufragi universal; unanimitat de parer sobre els aspectes religiosos, lingüístics i educatius que recollia el frustrat Pressupost de Cultura.²⁵ Tot això originava una tendència a treballar plegats per uns objectius que la dreta solidària defugia.

En general, els parlamentaris republicans de Solidaritat no havien reaccionat gaire contra aquesta situació. Cambó s'havia convertit en el director de la representació solidària, gràcies als seus dots personals, a les relatives complaences que tenia amb ell un Parlament de dreta i a la relativa passivitat dels companys d'esquerra, que temien suscitar discrepàncies. A poc a poc, però, els esquerrans

24. Borja de RIQUER (1972), «Les eleccions de la Solidaritat Catalana a Barcelona», *Recerques*, núm. 2.

25. Alfred PÉREZ-BASTARDAS (2003), *Barcelona davant el pressupost extraordinari de cultura de 1908*, Barcelona, Mediterrània.

van començar a discrepar i a denunciar que sota la direcció dels regionalistes l'actitud reivindicativa dels catalans restava somorta.

A finals de 1908 Joaquim Lluhí i Rissech i Santiago Gubern denunciaren la situació i advertiren del perill que comportava una realitat com aquesta per als partits d'esquerra solidària. El CNR fou, dels tres partits republicans d'esquerra, el que es mostrà més combatiu en aquest sentit. Admetia que la Solidaritat havia servit per sensibilitzar l'opinió sobre el problema de Catalunya i per obtenir una gran triomf electoral sobre el caciquisme. Tanmateix, destacava també que, més tard, Solidaritat havia decebut els qui, amb raó, n'esperaven reclamacions més enèrgiques.

4. LA UNIÓ DELS REPUBLICANS CATALANS: DE L'ESQUERRA CATALANA A LA UNIÓ FEDERAL NACIONALISTA REPUBLICANA

En expirar el seu darrer mandat presidencial al capdavant del CNR, Jaume Carner no vol pas la reelecció. Això porta a la presidència Joaquim Lluhí i Rissech. Més ideòleg que organitzador, s'imposa una fita ambiciosa, com va deixar ben clar en el discurs presidencial que va fer en el CNR el 16 de gener de 1909:

Jo tindria per a mi com una de les més altes glòries a què podria aspirar en la meua vida, si en el curt espai d'un any, durant el qual puc ésser President d'aquesta casa, pogués contribuir no a que fos una esperança, sinó tota una fecunda realitat, aquest ensomni de la unió de les forces republicanes de Barcelona i de Catalunya.²⁶

Lluhí i Rissech comença a treballar de seguida per l'objectiu que s'ha marcat. Compta amb un bon desig general en el CNR. L'entusiasme per la unió de les esquerres solidàries no és tan gran en les altres formacions polítiques. La Unió Republicana s'ha anquilosat bastant, amb gent envellida i elements que van a remolc de les tàctiques que marca la Lliga. La Junta Municipal a Barcelona del partit unionista n'és l'organisme més actiu. És també el que es pronuncia més clarament a favor de la unió dels republicans solidaris. Francesc Layret, amb la col·laboració d'Albert Bastardas, apareix com el capdavanter d'aquesta actitud, que troba resistències destacables dintre del partit. Per la seva banda, els federals Josep Maria Va-

26. *El Poble Català*, 18 de gener de 1909.

llès i Ribot, Ramon Roig i Armengol, Miquel Laporta, Baldomer Tona i Xiberta, Joaquim Salvatella i d'altres s'inclinen a la unificació si són acceptats els principis de Francesc Pi i Margall recollits en el programa federal del 22 de juny de 1894.

Malgrat aquesta realitat plena d'incerteses, hi ha una circumstància que afavoreix una primera aliança de caràcter electoral, que podria convertir-se en el pas previ a la constitució posterior d'un partit únic. El 1909 s'han de celebrar tres conteses electorals: primer, les municipals ajornades des de 1907; després, les provincials; i, per acabar, les municipals que corresponien a 1909.

Els republicans solidaris entenen que Solidaritat és només un compromís parlamentari, que pot ser mantingut encara que no hi hagi bloc de Solidaritat en les eleccions que s'han de celebrar en el decurs de 1909, les quals només tenen efectes dintre de Catalunya i no tenen transcendència al Parlament. La tesi és defensada amb convenciment pel CNR. Atès que les raons adduïdes són irrefutables, la Lliga les ha de donar per bones.

Lluhí i Rissech, en qualitat de president del CNR, i després d'unes laborioses negociacions, aconsegueix formar la coalició electoral dels tres partits republicans. L'aliança rep el nom d'Esquerra Catalana. El pas següent es donar a conèixer a l'electorat quin ha de ser el programa de la nova agrupació:

En la concreció dels seus principis, abans que tot, per sobre de tot, hi posa el fet de la Nació Catalana i el triomf de la seva democràcia, ordenada. [...] Dintre dels seus ideals, així com defensa els drets jurídics de l'home, defensa el principi de dret econòmic, senyal evident de democràcia. [...] I compreguent que el Municipi es l'arrel viva de l'arbre de la Nació, dedicarà especial activitat a n'aquest organisme, defensant sempre els ideals aparellats amb l'obra i aixís, sota la bandera de la Pàtria, aixecar-hi el triomf definitiu de la democràcia constructiva i de la llibertat de Catalunya.²⁷

Les eleccions municipals extraordinàries –les ajornades des de 1907– són convocades per al 2 de maig de 1909. A Barcelona, principal camp experimental de la nova Esquerra Catalana, els preparatius són complexos. Es barregen les negociacions per la simple existència de l'aliança amb la confecció de les llistes de candidats per a aquesta primera prova. Per concórrer a les eleccions hi ha

27. Arxiu Albert Bastardas i Sampere (Institut Municipal d'Història de Barcelona), dossier Unió Federal Nacionalista Republicana.

candidats de relleu com Joaquim Lluhí i Rissech, Salvador T. Monegal i Ignasi Iglésias, del CNR; els unionistes Josep Roca i Roca i Antoni Marsà; i el periodista federal Conrad Roure. La coalició abasta també Josep Garreta, representant del ja simbòlic Partit Progressista a Barcelona, que perviu com un vestigi de temps passats i ha adoptat una línia catalanitzant.

Els resultats donen la victòria als republicans lerrouxistes, que treuen setze regidors, contra vuit de l'Esquerra i quatre de la Lliga. Es produeix així una majoria radical a l'Ajuntament barceloní. Com era d'esperar, els regionalistes acusaran la coalició d'Esquerra Catalana d'haver afavorit el triomf dels lerrouxistes per haver afeblit la coalició de les forces solidàries. Els republicans catalans, per la seva banda, es defensen dient que aquesta hipotètica aliança solidària no hauria impedit el triomf dels republicans de Lerroux.

Com va afirmar Santiago Gubern en un parlament fet el 5 de maig de 1909,²⁸ en última instància l'èxit de l'Esquerra Catalana, i no tan sols els resultats obtinguts per uns i altres,

desfà la creença errònia segons la qual venien situant-se sistemàticament Catalunya i la república, l'una enfront de l'altra, contradint així amb fets vius tot el programa catalanista, proclamador de l'accidentalitat de les formes de govern; al posar en la pròpia senyera al costat del nacionalisme el mot república hem tirat per terra tots els antics prejudicis, hem demostrat que Catalunya i la llibertat són dos dels nostres ideals. El triomf de diumenge agermana i acobla indisolublement els ideals patriòtics i les aspiracions democràtiques.

És a dir, ha quedat demostrat que els republicans són tan catalanistes com la Lliga. És evident que a partir d'ara les relacions entre els regionalistes i els nacionalistes republicans seran molt tibants i posaran en dubte la continuïtat de Solidaritat. Quan esclati la Setmana Tràgica, el juliol de 1909, Solidaritat Catalana ja haurà deixat d'existir a la pràctica.

Els nacionalistes republicans durant la Setmana Tràgica

L'avalot que esclatà a Barcelona el juliol de 1909 començà inicialment com un moviment antimilitarista en contra de l'enviament de tropes al Mar-

28. «La nostra obra», *El Poble Català*, 5 de maig de 1909.

roc –bona part de les quals eren integrades per reservistes catalans– decidit pel govern de Maura, i acabà com un espontani motí anticlerical.²⁹ Les protestes van començar l'11 de juliol, dia que es va iniciar a Barcelona l'embarcament de tropes, i van anar augmentant progressivament a mesura que també ho feien els rumors i les notícies de la derrota espanyola al nord d'Àfrica. Per tal d'aturar la protesta popular, el dia 22 es van prohibir les manifestacions i el governador civil de Barcelona, Ángel Ossorio y Gallardo, incomunicà la ciutat amb Madrid. Mentre els partits i els parlamentaris de Solidaritat convocaven reunions i preparaven escrits, la realitat desbordava tota previsió. El dilluns, dia 26, es va convocar una vaga general de vint-i-quatre hores contra la guerra amb el suport de Solidaritat Obrera. L'endemà es va prolongar l'aturada per l'acció de petites colles incontrolades que recorregueren la ciutat. La situació s'escapà de les mans del comitè de vaga i prengué vies impensades. El capità general Luis de Santiago va declarar l'estat de guerra i tragué l'exèrcit al carrer per aturar els manifestants.

De seguida començà un moviment insurreccional que va superar tant el comitè de vaga com els dirigents dels partits, i adoptà les característiques d'un motí sense coordinació ni orientació concreta. El dia 27 començaren a cremar esglésies i convents; les rancúnies i els sentiments anticlericals canalitzaren la protesta. Van cremar desenes d'edificis religiosos entre convents, esglésies, escoles, patronats i centres de beneficència.

Els brots de violència foren espontanis i incontrolats. Rutllaren perquè tothom estava desprevingut i perquè gairebé no hi havia a Barcelona forces de seguretat per treure al carrer. En molts carrers de la capital catalana s'aixecaren barricades i les topades amb les poques forces de l'ordre foren contínues, fins que el dijous dia 30 van arribar tropes de València. El ministre de Governació, Juan de la Cierva, proclamà, sense cap fonament però amb molta intenció, que

29. L'exposició detallada dels fets a Joan CONNELLY ULLMAN (1972), *La Semana Trágica. Estudio sobre las causas socioeconómicas del anticlericalismo en España (1898-1912)*, Barcelona, Ariel. Una excel·lent síntesi a BENET (1992). Entre el conjunt de títols publicats l'any 2009 per recordar el centenari d'aquest episodi històric, destaquen: Antonio MOLINER (ed.) (2009), *La Semana Trágica de Cataluña*, Alella, Nablà; Josep Maria ROIG ROSICH (dir.) (2010), *Els fets de la Setmana Trágica (1909). Actes de les jornades organitzades pel CHCC*, Barcelona, Centre d'Història Contemporània de Catalunya; i Eloy MARTÍN CORRALES (ed.) (2011), *Semana Trágica. Entre las barricadas de Barcelona y el Barranco del Lobo*, Barcelona, Bellaterra. Sense oblidar-nos dels números monogràfics preparats per *Revista de Catalunya*, núm. 253 (setembre de 2009) i *Analecta Sacra Tarraconensis*, núm. 82 (2009).

a Barcelona havia esclatat un moviment separatista. De la Cierva pretenia llançar la resta d'Espanya contra Catalunya. Els nuclis de revoltosos foren escamejats amb molta duresa. A poc a poc la revolta es va anar apaivagant. El dilluns dia 2 d'agost es tornà a la feina. El balanç final fou de 87 morts i nombrosos ferits. La repressió fou dura, arbitrària i venjativa, malgrat algunes veus aïllades de concòrdia, com ara la de Joan Maragall en el seu article «La ciutat del perdó».³⁰ Mentrestant, *La Veu de Catalunya* incitava a la repressió i a la delació.

Les represàlies tingueren com a fita màxima, durant els mesos d'agost i octubre, més de 200 persones desterrades i cinc afusellaments (entre els quals, el 13 d'octubre, el de Francesc Ferrer i Guàrdia, director de l'Escola Moderna). Mentre es produïa a l'estranger, sobretot a Itàlia i a Bèlgica, una campanya contra l'actuació repressiva del govern Maura, es consumava el trencament definitiu entre la dreta i l'esquerra del bloc solidari. La primera es posà del costat dels botxins. La segona s'arranglerà al costat de les víctimes. Aquesta fou la mort definitiva, ara sí, de Solidaritat Catalana.

Vistos a grans trets els principals esdeveniments que van tenir lloc a Barcelona durant aquella setmana de juliol, cal que fem ara una valoració del paper que van tenir els nacionalistes republicans en aquells fets.³¹

A mitjan juny *El Poble Català* començà a publicar articles referits al problema del Marroc. De seguida es féu palès que el CNR era contrari a la intervenció bèl·lica espanyola al nord d'Àfrica. Les crítiques principals no anaven contra el colonialisme espanyol, sinó contra la guerra, ja que els nacionalistes republicans la consideraven injusta perquè només hi anaven els pobres. Així doncs, en bona part l'oposició a la guerra del Marroc responia als desitjos dels nacionalistes republicans d'atreure's el suport obrer, atès que el principal contingent de tropes l'integraven les classes populars. Progressivament *El Poble Català* intensificà,

30. La Setmana Tràgica i la seva posterior repressió havia de produir una fonda impressió en Maragall. Remetem el lector a BENET (1992). Vegeu també Patrícia GABANCHO (1998), *Despert entre adormits. Joan Maragall i la fi de segle*, Barcelona, Proa - Museu d'Història de la Ciutat, p. 151-157. Els tres articles de Maragall («¡Ah!, Barcelona...», «La ciutat del perdó» i «La Iglésia cremada»), escrits arran dels fets de la Setmana Tràgica, s'han recopilat i analitzat en dues edicions recents: Hilari RAGUER (2009), *La Setmana Tràgica. Tres articles de Joan Maragall*, Barcelona, Claret i Ignasi MORETA (ed.) (2009), *Joan Maragall. La Setmana Tràgica. Tres articles*, Barcelona, Fragmenta.

31. Vegeu amb més detall Santiago IZQUIERDO, «Els nacionalistes republicans i la Setmana Tràgica a Barcelona», a ROIG ROSICH (2010), p. 101-149.

com farien tots els diaris republicans barcelonins, una forta campanya d'oposició a la guerra del Marroc. Per aquesta raó fou denunciat per un delictes d'excitació a la rebel·lió i, posteriorment, suspès des del 7 d'agost fins al 8 de novembre.

Durant tot el mes de juliol va augmentar notablement el nombre de manifestacions contra la campanya del Rif. Els dies 17 i 18 se celebraren mítings contra la guerra, organitzats pels nacionalistes republicans i pels lerrouxistes. Mentrestant, l'Esquerra Catalana encapçalà l'organització d'una sèrie de conferències i actes contra la guerra en els principals CNR d'arreu de Catalunya.

Les reflexions del nacionalisme republicà al voltant de quines havien estat les causes de la Setmana Tràgica van ser força assenyades. Consideraven que ni la influència de l'Escola Moderna, ni les propagandes lerrouxistes, ni l'acció de les escoles laïques, ni la generalització de les teories racionalistes, ni el catalanisme van ser les raons últimes que explicaven la revolta. Les autèntiques causes de la revolta, a parer de Pere Coromines i del conjunt del nacionalisme republicà, havien estat unes altres:

Nosaltres hem d'atribuir principalment lo que hi hagi realment de revolta popular en els successos de juliol a una desviació en l'educació política, a un sentiment despòtic i malaltís de l'ordre jurídic. Els governs ens fan viure massa sovint més ençà o més enllà de la llei, les mateixes classes conservadores fan escarni dels seus devers socials, els que tenen per sol ministeri la religió se fiquen en tots els ordres de la vida. Tenim escrita en les lleis una Constitució i encara no l'hem engajat amb llealtat i perseverància. Homes que es tenen per gent de pau malparlen amb termes depressius d'aqueixes llibertats modernes que són les columnes de la nostra societat política.

I quan se veu dissoldre a cada punt les societats obreres, sostenir com a criteri de govern el menyspreu de l'opinió pública, encobrir els assaltadors del camí ral amb el pretext d'apagar el foc de les passions esvalotades, emparar sota la capa de la llei la destrucció de la propietat privada i la violació del domicili del ciutadà, s'ha de pensar que hi ha quelcom que es podreix en el nostre cor de poble culte i no hem d'estranyar hipòcritament que el mal arribi a les multituds i les llenci contra l'ordre social que ningú respecta com deuria.³²

Si analitzem l'actuació dels nacionalistes republicans durant la Setmana Tràgica no hem de caure en l'error de pensar que foren els seus instigadors —a hores d'ara encara podem dubtar que la Setmana Tràgica tingués cap instigador

32. *El Poble Català*, 8 de novembre de 1909.

concret–, ja que ni tan sols van estar d'acord amb els procediments emprats pels revolucionaris per manifestar el seu desacord amb la guerra del Marroc. Una cosa és el suport explícit que des de les pàgines d'*El Poble Català* es va donar a la vaga general i el laïcisme del qual feien gala els principals prohoms de l'esquerra, i una altra molt diferent és confondre tot això amb qualsevol mena d'anticlericalisme radical.

Partint de la base que la Setmana Tràgica fou una revolta espontània i desfermada pels elements més audaçs de les classes populars a partir de l'èxit de la vaga general del dilluns, no se sostenien les afirmacions fetes pels fiscals militars encarregats de condemnar els teòrics culpables d'haver provocat i dirigit la rebel·lió, i que van decidir acusar els nacionalistes republicans –juntament amb els anarquistes i el Partit Republicà Radical– d'haver estat els promotors dels episodis revolucionaris esdevinguts durant la darrera setmana de juliol a Barcelona.

Les imputacions que les autoritats civils i militars feien al republicanisme nacionalista de ser un dels culpables de promoure la revolta de juliol tenen molt poc a veure amb la realitat, ja que, recordem-ho, la minoria republicana solidària que es reuní al domicili de Josep Maria Vallès i Ribot en el decurs dels esdeveniments insistí a desmarcar-se de qualsevol tipus de direcció del moviment revolucionari, com manifestaren repetidament els líders nacionalistes republicans al llarg d'aquella tumultuosa setmana.

5. L'ASCENS DE COROMINES AL LIDERATGE DEL NACIONALISME REPUBLICÀ

Poques setmanes després de la revolta de juliol, el 24 d'octubre, es van celebrar eleccions provincials. La contesa és posterior a la caiguda d'Antoni Maura arran de les crítiques que havia rebut el seu govern com a conseqüència de la desproporcionada repressió governamental desfermada després de la Setmana Tràgica.

Aprofitant la suspensió dels principals diaris oponents, a Barcelona *La Veu de Catalunya* féu una campanya demagògica contra els republicans nacionalistes i els radicals, als qui presentà, gairebé, com a incendiaris d'esglésies. A comarques, per contra, la tònica general va ser encara de presentar candidatures solidàries, mentre que a la capital catalana l'oposició entre dreta i esquerra fou total.

Així, s'hi presentaren tres candidatures independents: l'Esquerra Catalana, amb un representant de cada un dels tres partits (Antoni Sunyol pel CNR,

Francesc Puigpiqué per la Unió Republicana i Ramon Roig i Armengol pels federals), la Lliga, que no havia establert cap coalició, i una candidatura de dretes comandada pels carlins. Els resultats dels comicis foren incontestables: a Barcelona triomfà la candidatura esquerrana, mentre que els regionalistes obtingueren les minories.

Tot i les bones perspectives electorals, ben aviat es tornà a posar de manifest la manca de vocació política dels capdavanters del nacionalisme republicà. El CNR no tenia un líder clar per dirigir el partit. En el decurs dels últims tres anys, els prohoms del nacionalisme republicà havien estat capaços de portar el lideratge del CNR. Ara, però, el partit havia canviat, ja no era només una petita formació política integrada exclusivament pels dissidents de la Lliga. El 1909 el CNR havia crescut i exigia dels seus directors una dedicació més compromesa, només compatible amb una ferma vocació política que la majoria d'ells no tenia. Posats en aquesta disjuntiva, i conscients que no podien, ni volien, assumir aquestes responsabilitats, decidiren desempallegar-se gradualment de les tasques directives del partit per deixar pas a aquell que volgués responsabilitzar-se de la direcció del CNR. És en aquest context que hem d'entendre les progressives retirades polítiques d'Ildefons Sunyol, Jaume Carner, Joaquim Lluhí i Rissech o Santiago Gubern.

La tria per escollir aquest hipotètic líder no podia fer-se dintre del CNR, atès que no semblava que en els rengles del partit hi hagués un relleu amb garanties. És així com s'ha d'entendre la iniciativa de Carner de buscar aquest director fora del CNR. La tria recauria, però, en un home molt afí al grup, Pere Coromines, que havia de ser l'home capaç d'atreure cap al partit la massa republicana i obrera de Barcelona.

Coromines respongué afirmativament a les peticiones de Carner i dels altres prohoms del nacionalisme republicà. El 15 de novembre de 1909 abandonava el seu càrrec a l'Ajuntament de Barcelona responent al desig d'incorporar-se a la direcció del CNR. Aquesta decisió havia estat fruit d'una decisió molt meditada per part de Coromines, que inicialment s'havia resistit a entrar en política i que si ho féu finalment va ser en part per la insistència de Carner i Sunyol, que veien en ell el futur líder de l'esquerra republicana catalanista.

Recordem que Coromines era considerat per amplis sectors dels nacionalistes republicans com el líder natural del partit que estava a punt de formar-se: era jove (39 anys), un alt funcionari de prestigi, col·laborador d'*El Poble Català*, tenia darrere seu una aurèola revolucionària i esquerrana arran del procés de

Montjuïc de 1896, era un escriptor de mèrit i figurava a l'Institut d'Estudis Catalans com a membre fundador.³³

L'assumpció d'aquest lideratge per part de Coromines portava implícit el compromís d'acceptar també la direcció del portaveu periodístic del CNR, *El Poble Català*. Si hem de creure el testimoni d'alguns dels redactors del diari, com ara Claudi Ametlla o Antoni Rovira i Virgili, la direcció de Coromines fou inconstant i es va veure afectada sovint per les seves altres ocupacions —els treballs al bufet i les aficions literàries. Així les coses, no és estrany que des d'alguns sectors del nacionalisme republicà s'afirmés que, «malgrat tota l'admiració que ens inspiraven el seu talent i la seva brillantor de ploma i de paraula, vàrem tenir el pressentiment que ens havíem errat, i ell el primer. No era pas l'home adient a la tasca que li havia estat encomanada».³⁴

No obstant això, Coromines ocupà a partir d'aleshores un lloc de privilegi dins del nacionalisme republicà. I, certament, tot i alguns desencerts en la direcció del nou projecte polític, la realitat és que Coromines estava cridat a tenir a partir d'aquells moments un paper de primer ordre en la tasca de bastir aquest nou partit, republicà, catalanista i d'esquerres, i que tindria el punt culminant l'abril de l'any 1910 amb la formació de la Unió Federal Nacionalista Republicana.

L'empresa de bastir una organització nacionalista d'esquerres que reunís sota una única força política alguns dels grups republicans disseminats en l'espectre polític català no semblava una tasca fàcil. Es necessitava, per començar, un aglutinador que permetés el primer acostament entre els tres partits que volien fusionar-se: el Partit Federal, la Unió Republicana i el Centre Nacionalista Republicà. Aquest aglutinador no seria altre que les tres convocatòries electorals celebrades entre el 2 de maig i el 12 de desembre de 1909.

6. LES ELECCIONS MUNICIPALS DE 1909: EL CAMÍ CAP A LA UNIÓ FEDERAL NACIONALISTA REPUBLICANA

En les eleccions municipals celebrades el 2 de maig i en les posteriors, les provincials del 24 d'octubre, les tres forces integrants de l'Esquerra Catalana

33. Al voltant de la figura de Coromines, vegeu Santiago IZQUIERDO (2001), *Pere Coromines (1870-1939)*, Catarroja, Afers. En relació amb el procés de Montjuïc vegeu Antoni DALMAU (2010), *El procés de Montjuïc. Barcelona al final del segle XIX*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona - Base.

34. Josep POUS I PAGÈS (1969), *Pere Coromines i el seu temps*, Barcelona, Edicions 62, p. 28.

decidiren concórrer plegades a les urnes. Van ser tanmateix les eleccions municipals del 12 de desembre les que significaren un salt qualitatiu per al nacionalisme republicà, en el sentit que els resultats obtinguts en aquests comicis semblaren confirmar la tendència apuntada en les eleccions anteriors i, per tant, que la unió anava per bon camí i que era factible des d'un punt de vista electoral.

El to d'aquesta campanya electoral venia donat pel fet que els lerrouxistes, sòlidament assentats a l'Ajuntament, s'estaven mostrant com una força cada vegada més forta i amb un suport popular cada vegada més ampli. Per intentar acabar amb aquesta situació la Lliga proposà als nacionalistes republicans una aliança electoral. La resposta republicana fou una decidida negativa, atès que, com havien demostrat les eleccions del 2 de maig, l'Esquerra Catalana tenia ja prou entitat per concórrer en solitari a unes eleccions.

Una mostra evident de la importància que l'Esquerra Catalana concedia a aquestes eleccions és que la contesa electoral era concebuda com el precipitant a partir del qual bastir la unió dels tres grups d'esquerra. És molt significatiu en aquest sentit que els principals prohoms nacionalistes republicans s'interroguessin si era convenient que l'Esquerra Catalana continués essent només una coalició circumstancial d'agrupacions polítiques independents o si calia cercar ja unes fórmules de federació més íntima. Tots ells coincidiren a assenyalar aquesta segona opció com el camí a seguir.

La unió de les diverses forces d'Esquerra Catalana en un únic front comú de cara a aquests comicis tingué una plasmació programàtica en el «Manifest de l'Esquerra Catalana als ciutadans de Barcelona», publicat a *El Poble Català* el dia 2 de desembre de 1909. El document era una mena de programa relativament detallat on s'explicava què era l'Esquerra Catalana i quina era la tasca que pretenia fer a l'Ajuntament de Barcelona. Aquest manifest, redactat per Coromines –encara que no el va signar–, propugnava reformes obreres de certa consideració que volien convertir l'Ajuntament en un organisme de foment i protecció d'un sindicalisme modern. El manifest preveia també un pla d'ensenyament i de beneficència, la intervenció municipal en les obres de la reforma urbana, la municipalització dels serveis públics i un projecte de crèdit municipal i de reforma tributària. El manifest, a més, presentava les eleccions com una lluita entre les esquerres, víctimes de la repressió posterior a la Setmana Tràgica, i les dretes, reunides a l'entorn de la Lliga, promotores de la repressió governamental.

En un segon document, «La democràcia en el govern de la ciutat», l'Esquerra Catalana definí encara més la seva política municipal. Els principals

punts del programa de govern de l'Esquerra Catalana van ser: primer, la reforma de l'Ajuntament de Barcelona, que passaria per un refús del clientelisme i per l'augment dels salaris als treballadors municipals; segon, l'organització dels obrers barcelonins mitjançant una borsa de treball (hauria de ser, a més d'un centre de contractació, d'ofertes i de demandes, un centre per establir lligams entre confederacions obreres, institucions de previsió i cooperatives de producció i de consum, i alhora un factor per a la creació de caixes de pensions i d'assegurances); tercer, la construcció d'escoles; quart, la generalització dels serveis d'assistència social al proletariat i la separació d'aquests serveis dels serveis de sanitat; cinquè, la continuació de la reforma urbanística de la ciutat; sisè, la municipalització dels serveis públics; setè, l'ampliació del crèdit municipal; i vuitè, i últim, la reforma de la hisenda municipal, després de l'obra d'ordenació financera iniciada el 1901.

L'endemà de les eleccions, el 13 de desembre, els resultats electorals feren palès que, malgrat els esforços dels republicans nacionalistes per oferir una alternativa popular i democràtica al que proposaven les altres forces polítiques, gran part de les masses populars romanien fidels a les consignes del partit de Lerroux. Això no obstant, els resultats evidenciaren que l'esquerra era una força que els altres partits havien de tenir en consideració, ja que en aquests comicis no només conservà les seves posicions, sinó que fins i tot guanyà uns 700 vots, de manera que tot plegat es va traduir en l'obtenció de set regidors. La Lliga obtingué només cinc regidors. Mentrestant, els radicals seguiren sent la força majoritària a l'Ajuntament, ja que havien vist augmentar la seva representació a catorze regidors. Malgrat que la competència dels dos partits hegemònics fou molt dura, i malgrat la persistència, encara, de pràctiques pròpies de cacics, els resultats de les eleccions van ser encoratjadors: com acabem de veure, l'Esquerra Catalana va treure set regidors, entre ells Coromines, que sortí elegit pel districte novè (Sant Andreu, Horta, Sagrera, Camp de l'Arpa). Aquest èxit electoral de l'Esquerra Catalana va tenir la virtut de renovar les energies dels principals dirigents dels tres partits i va contribuir a accelerar notablement el procés de fusió.

El primer semestre de l'any 1910 fou fonamental per al futur dels republicans solidaris, ja que durant el període comprès entre el gener i el maig havia de quedar configurat definitivament aquest front d'esquerres catalanes en un únic partit que estava previst, en cas de confirmar-se la unió, que es presentés a les eleccions legislatives del 8 de maig.

Durant els primers dies del nou any els republicans nacionalistes presentaren els principals punts del seu programa. I ho feren accentuant les seves actuacions en defensa de la llengua catalana, en la qual calia veure «el reconeixement de la personalitat de Catalunya [...]. Arribo a veure que la llengua catalana és la raó sentimental més viva de totes les nostres propagandes nacionalistes».³⁵

Juntament amb el de la llengua, un segon punt sobre el qual posava l'accent l'Esquerra Catalana era el de la demanda de concessió de l'amnistia per als empresonats arran de la Setmana Tràgica. Un tercer motiu de preocupació per als nacionalistes republicans fou reivindicar que l'esquerra era més catalanista que la Lliga, com s'encarregà de tornar a recordar un dels màxims ideòlegs del grup, Joaquim Lluhi i Rissech.

En definitiva, calia acabar amb una situació d'interinitat que, en cas de perllongar-se, podia significar que aquestes energies inicials en favor de la unió acabessin desapareixent:

És per Catalunya que demanem a tots els homes de cor i de seny que d'una vegada es posin d'acord, establint les bases d'una forta organització que porti la bandera nostra ben alta, ben neta i ben amarada de claror de llibertat [...]. Davant dels altres partits de Catalunya que tenen una unitat d'acció ben manifesta, nosaltres divaguem llastimosament com si visquessim fora de la realitat; [...] ens passa el temps d'obrar per no voler precipitar les coses, i a darrera hora, quan veurem la nostra impotència, només ens quedarà temps per unir-nos malament i aliar-nos encara pitjor.³⁶

Sembla que els advertiments llançats des del diari nacionalista republicà van tenir un efecte immediat, ja que dies després, el 6 de març, la Secció d'Estudis i Propaganda del CNR va organitzar la conferència llegida per Coromines al Teatre de Novetats i que duia per títol «Fonaments indestructibles de la qüestió catalana. Federalisme nacionalista. Catalunya organitzadora de la Democràcia», on quedaven recollides tot un seguit de qüestions que anaven des de la tàctica política que havia de seguir l'Esquerra Catalana fins a aspectes més generals de

35. Pere COROMINES, «La llengua catalana a la Diputació», *El Poble Català*, 18 de gener de 1910.

36. Editorial d'*El Poble Català* corresponent a l'edició del dia 2 de març de 1910.

la política catalana. O, dit amb altres paraules, la conferència recollia els grans temes al voltant dels quals edificar la unificació dels republicans. En síntesi, la conferència propugnava un federalisme nacionalista, d'arrel pimarçalliana, que no s'havia de conformar amb simples descentralitzacions; plantejava una actuació d'esquerres defensora dels valors democràtics i que afavorís el moviment sindical; reclamava la llibertat religiosa i demanava la col·laboració amb el republicanisme espanyol.

Una de les principals reivindicacions fetes pels nacionalistes republicans en aquesta conferència és la d'un Parlament català, únic mitjà vàlid per tal que les altres regions espanyoles reconeixin la personalitat catalana i que «sigui àrbitre de les nostres llibertats polítiques, que ens pugui donar una banca catalana, que legisli el dret civil de la nostra família i de la nostra propietat, que organitzi els nostres tribunals, que sigui substància i compendi de les nostres idees i reivindicacions».³⁷

A banda de les reivindicacions polítiques de gran volada, hi havia un altre tema important a debatre per part del republicanisme nacionalista: la qüestió obrera. Els nacionalistes republicans persistien en la idea d'atreure's els treballadors per intentar esborrar d'aquests l'equívoc que el catalanisme era conservador. Fos per causa del seu origen literari romàntic o, sobretot, de les aliances que havia establert amb la burgesia industrial, el catalanisme que representava la Lliga Regionalista defugia qualsevol plantejament seriós de la qüestió social i pretenia diluir-la en un interclassisme patriòtic. Aquest intent d'amagar la lluita de classes, en un país on les desigualtats econòmiques eren molt grans, havia de provocar no ja l'absència dels obrers dels rengles regionalistes, sinó el seu rebuig envers el catalanisme que representava la Lliga. Si el catalanisme polític que havia fet eclosió el 1901 no va quallar entre les capes populars i obreres no fou, principalment, perquè aquestes se sentissin espanyolistes o cosmopolites, ni tampoc perquè un tèrbol demagog –Lerroux– les n'apartés, sinó perquè el catalanisme regionalista no havia fet res de cara a la conquesta política dels treballadors i, sobretot, perquè la nova força que tenia per òrgan *La Veu de Catalunya*

37. *El Poble Català*, 8 de març de 1910. La conferència es pot consultar amb més comoditat a Pere COROMINES (1974), *De la Solidaritat al catorze d'abril*, Barcelona, Curial, p. 143-152 o a Àngel DUARTE (cur.) (1989), *Pere Corominas. Apologia de Barcelona i altres escrits*, Barcelona, La Magrana - Diputació de Barcelona, p. 56-65.

apareixia, als ulls dels obrers, com una síntesi de gairebé tots els seus enemics: el carlí, el burgès i el capellà.³⁸

Així les coses, intentar fer compatibles obrerisme, catalanisme i republicanisme i bastir un catalanisme clarament diferenciat al dels regionalistes era la difícil missió política que tenia al davant l'esquerra catalanista. I és que aquesta sabia que, sense el concurs de les masses populars, el seu era un projecte polític inviable.

Els líders de l'Esquerra Catalana volien constituir una democràcia social en el marc de la qual seria més factible l'organització d'associacions obreres, però s'entossudien a remarcar que «no perquè aquestes vinguin a afiliar-se a la nostra política, perquè els obrers tenen la seva. Els obrers han de sostenir una lluita, han de perseguir una obra que és independent de l'obra i de les lluites dels partits polítics».³⁹ A les acaballes de 1909, Coromines havia manifestat en un míting que «la política obrera no s'ha de fer per captar vots; el treballador que voti a qui vulgui segons la seva consciència. L'obrer s'ha de redimir per ell mateix, amb el seu propi esforç i no per l'esforç dels homes polítics», per afirmar a continuació: «el dia que la causa dels treballadors necessiti de la política per triomfar, que vinguin els obrers a nosaltres perquè ens tindran al seu costat».⁴⁰ Els dirigents nacionalistes republicans afirmaven, també, que un dels objectius del futur partit republicà catalanista seria demanar a l'Estat que portés a terme una política de millores socials, un dels objectius primordials de la qual seria l'establiment d'assegurances obreres. En definitiva, les propostes que el nacionalisme republicà feia per solucionar el problema obrer no passaven d'un esqueranisme socialitzant, en el sentit que tot semblaven reduir-ho a una regulació de les relacions entre el capital i el treball, a una hipotètica socialització de la riquesa —sense atacar directament, però, la propietat privada—, a la creació d'una Borsa del Treball i a una millora del contracte del treball.⁴¹

38. Josep Termes ha demostrat el catalanisme de bona part del proletariat català en treballs com (1976), *Federalismo, anarcosindicalismo y catalanismo*, Barcelona, Anagrama; «El nacionalisme català: per una nova interpretació», a Josep TERMES (1984), *La immigració a Catalunya i altres estudis d'història del nacionalisme català*, Barcelona, Empúries; (1999), *Les arrels populars del catalanisme*, Barcelona, Empúries; i (2000), *Històries de la Catalunya treballadora*, Barcelona, Empúries.

39. *El Poble Català*, 8 de març de 1910.

40. *El Poble Català*, 6 de desembre de 1909.

41. Antoni ROVIRA I VIRGILI (1977), *Els polítics catalans. Enric Prat de la Riba, Ildefons Sunyol, Jaume Carner, Joaquim Lluhi i Rissech, Francesc Cambó*, Barcelona, Galba, p. 114-115.

Juntament amb l'obrera, la qüestió religiosa és un altre dels aspectes que són recollits en el programa polític dels nacionalistes republicans. En síntesi, els antics republicans solidaris no van contra la religió ni contra Déu, sinó contra el poder eclesiàstic i el domini que aquest exerceix en molts ordres de la vida civil:

No hem de resoldre cap problema de fe com tampoc cap problema de creences religioses; el que no volem és que sota l'ombra de Déu i de la fe religiosa hi hagi un poder eclesiàstic estrany a la sobirania del poble que vulgui imposar-se i posar impediments a la llibertat de la societat civil.⁴²

7. LES BASES CONSTITUTIVES DE LA UNIÓ FEDERAL NACIONALISTA REPUBLICANA

La imminència de les eleccions legislatives del 8 de maig de 1910 i les peticions d'unió cada vegada més insistents que estaven llançant els líders polítics, les bases, els comitès, els casinos i els portaveus dels respectius grups que havien d'integrar el futur partit estaven conduint tot el procés per un camí al final del qual només hi havia una alternativa possible: la fusió definitiva de nacionalistes republicans, federals i republicans de la Unió Republicana en un nou partit republicà.

Responent a aquestes premisses, l'1 d'abril una ponència formada pels delegats dels tres partits –Josep Maria Vallès i Ribot pels federals, Emili Junoy pels republicans de la Unió i Pere Coromines pels nacionalistes republicans– redactaren un esborrany de bases del futur partit que foren aprovades per la pràctica totalitat dels reunits. Les bases les signaren Jaume Carner, Ildefons Sunyol, Joaquim Lluhí i Rissech, Santiago Gubern i Pere Coromines pel CNR; Eusebi Corominas, Laureà Miró, Emili Junoy, Albert Bastardas, Francesc Layret i Joan Álvarez per la Unió Republicana; i Josep Maria Vallès i Ribot, Miquel Laporta, Juli Marial, Ramon Roig i Armengol i Conrad Roure pels federals. El primer pas ja s'havia fet, però encara quedava un llarg camí per recórrer, i més si tenim

Rovira i Virgili qualifica Carner de burgès socialitzant, defensor d'un cert socialisme moderat, a l'anglesa.

42. *El Poble Català*, 8 de març de 1910.

en compte que les diferències programàtiques i d'implantació de cadascun dels tres partits eren evidents.

Aquestes bases, inspirades en l'esperit del projecte federal de Francesc Pi i Margall de 1883 i en el programa federal de 22 de juny de 1894, foren rebudes amb especial satisfacció per part de la premsa diària republicana (*El Poble Català*, *El Diluvio* i *La Publicidad*) i per les altres publicacions periòdiques barcelonines (sobretot *La Campana de Gràcia* i *L'Esquella de la Torratxa*) de filiació republicana. També la gran majoria dels directors i de les bases dels respectius partits consideraven la determinació adoptada com a positiva, tot i sabent que encara planaven molts interrogants sobre el procés unificador.

L'acceptació del programa federal de Pi i Margall es concretava essencialment en els següents punts: l'estructura federal d'Espanya, la defensa d'una autonomia àmplia per a l'estructuració política de Catalunya, l'entesa amb els altres partits espanyols afins i la reivindicació d'un conjunt de mesures fonamentals com ara la suspensió de la pena de mort, una política cultural que resolgués el problema de l'analfabetisme, la llibertat de creences en l'ensenyament i la solució de les aspiracions proletàries.

El pas següent era convocar les respectives assemblees generals –una cada partit–, en les quals es procediria a la discussió i, si era el cas, a l'aprovació de les bases. Si tot evolucionava normalment, dels treballs que portessin a terme aquestes assemblees en resultaria, ara sí, l'anhelat partit republicà. El grup que es posà a treballar més ràpidament fou el dels nacionalistes republicans, que el 5 d'abril anunciaren que el 24 d'aquell mes se celebraria una Assemblée Nacionalista Republicana per discutir les bases constitutives del partit, encara sense nom oficial. Entre finals de març i començaments d'abril, els diferents CNR van anar presentant les seves propostes de treball per debatre a l'assemblea i quines haurien de ser les principals directrius a seguir en el procés unificador:

Primera. Els diferents matisos que avui presenta a Catalunya'l republicanisme, deuriem agruparse pera constituir un organisme únic, «encarregat de l'acció política total» a desenrotllar en lo futur pels republicans catalans. Pera fer això no vindria obligat cap de ells a abandonar el seu peculiar punt de vista doctrinal, ni tant sols a disòldre'ls seus centres polítics, desde ont podrien seguir rendint culte a llurs programes. N'hi haurà prou ab que voluntaria y expressament «deleguessin tota la seva força pera l'acció política» an aquest nou organisme; únic medi de que sa tasca podés devenir intensa y profitosa.

Segona. L'organització superior y única d'acció política estaria composta de la suma individual dels associats; se regiria per uns Estatuts apropiats a les seves funcions y alta finalitat y nomenaria'ls orguens adequats pera la direcció de la mateixa.

Tercera. Els punts fonamentals de l'orientació política d'aquest nou organisme d'acció, y de coincidència entre tots els seus components, deurien esser els següents: regoneixement del dret de Catalunya a la seva autonomia integral, política y administrativa; forma de govern republicana, dintre d'un règim democràtic; supremacia del poder civil y llàs federatiu com a nexa d'unió ab les demés nacionalitats o regions espanyoles.⁴³

L'assemblea nacionalista republicana tingué lloc en un ambient d'optimisme i tot apuntava a pensar que no hi hauria excessius impediments per aprovar les bases presentades a discussió. El primer a prendre la paraula fou Lluhí i Rissech, que assenyala que el precipitant que havia possibilitat l'acostament dels grups catalans d'esquerra havia estat la desfeta de Solidaritat Catalana. Sunyol prengué el relleu de Lluhí i Rissech en els parlaments per apuntar el següent:

[...] el nom que s'ha donat al nou partit [Unió Federal Nacionalista Republicana] el trobo molt encertat però la prelació de noms l'hauria d'haver tingut el nacionalista perquè la tasca principal, la tasca més feconda i immediata que ha de fer la Unió ha d'ésser la de treballar per tots els mitjans pel reconeixement de la nacionalitat catalana [...] per això jo entenc que el nom havia d'ésser el de Unió Nacionalista Republicana Federal, però ja que el nom no és així procurem tots que la nostra actuació dintre de la Unió sigui ben nacionalista, honrada i lleial.⁴⁴

De la mateixa opinió fou Coromines, el següent en el torn dels parlaments, que considerà el qualificatiu nacionalista com el més adient per etiquetar el nou partit:

[...] per nosaltres la paraula nacionalista és la més completa, tot el que significa i tot el que vol Catalunya hi va comprès. El mot autonomista és massa general, i el que nosaltres volem dir amb la nostra paraula nacionalisme és precisament revelador d'unitat, de la unitat catalana; allò que volem dir és que el nostre govern

43. *El Poble Català*, 1 d'abril de 1910.

44. *El Poble Català*, 25 d'abril de 1910.

ha de ser el de Catalunya [...]. També la paraula regionalisme l'hem rebutjat perquè entenem que tampoc expressa bé el que volem [...], en nosaltres hi ha quelcom més substantiu que només podia expressar-se amb la paraula nacionalisme.

Coromines acabà el seu parlament recordant que el nou partit no era separatista: «el separatisme és una arma que hem d'evitar que s'esgrimeixi contra nosaltres».⁴⁵

L'eix al voltant del qual havien girat les intervencions que havien tingut lloc en el transcurs de l'assemblea havia estat el nacionalisme. Un nacionalisme que es proclamava liberal i democràtic i que reivindicava la forma de govern republicana com a únic sistema vàlid per donar satisfacció a les aspiracions autonomistes catalanes.

Els nacionalistes republicans consideraven la nacionalitat com una ampliació de la regió, deguda a fets vius, indestructibles. Així, la regió, que, a més de tenir una unitat d'origen i una identitat de costums, té una llengua pròpia i la consciència que forma una comunitat diferenciada de les que l'envolten, esdevingué una nacionalitat, i «aquest és el motiu pel qual som nacionalistes i proclamem que Catalunya és una nació», havia afirmat Santiago Gubern en un míting el febrer de 1909.⁴⁶ Per tant, la qüestió catalana era nacionalista en el seu aspecte íntim i era federal en les seves relacions amb els altres pobles d'Espanya. En aquest punt, les coincidències amb les doctrines de Pi i Margall són molt remarcables. I quin havia de ser el model federal a seguir?: «els pobles federalistes, grans i poderosos estats en els quals s'agrupen diverses nacionalitats diferents. Nosaltres volem calcar en aquest exemple la constitució política d'Espanya»; és a dir, algunes de les repúbliques europees –Suïssa sobretot– i els Estats Units.⁴⁷

Un cop acabats els discursos, l'assemblea procedí a la votació de les bases, que foren aprovades sense entrebancs. Com a representants dels nacionalistes republicans en el Consell Provisional de la Unió van ser designats Jaume Carner, Ildefons Sunyol, Joaquim Lluhí i Rissech, Santiago Gubern i Pere Coromines.

L'Assemblea Federal seria una mica més tensa que la celebrada pels nacionalistes republicans, ja que certs sectors del federalisme manifestaren dubtes

45. *El Poble Català*, 25 d'abril de 1910.

46. «Fiscals y no acusats», *El Poble Català*, 4 de febrer de 1909.

47. *El Poble Català*, 4 de febrer de 1909.

sobre la conveniència d'integrar-se en la futura UFNR, atès que eren conscients que serien el soci minoritari dins la unió. És per això que els principals dirigents federals, per boca del seu històric líder Vallès i Ribot, s'esforçaren per convèncer les bases del partit de la conveniència de la participació dels federals en el nou projecte polític. I, un cop ratificat aquest ingrés i aprovades les bases, Vallès i Ribot aprofità l'assemblea per recordar que «al nostre partit, al fusionar-se amb els altres dos, no l'ha calgut abdicar de cap dels seus ideals que tenim definits en el programa nostre. L'ànima del federalisme vibra intensament en la nova agrupació».⁴⁸ Les temences dels federals no eren infundades, com posà de manifest Joaquim Salvatella quan assenyala, en un to més pessimista que el de Vallès i Ribot, que l'ingrés en el nou partit havia suposat l'acta de defunció del vell Partit Federal.

Els federals acceptaren integrar-se en la UFNR prèvia imposició de dues condicions: primera, que el nou partit s'adherís al programa federal del 22 de juny de 1894, i segona, que adoptés el nom de federal. Ara bé, quan el Partit Federal s'integrés a la UFNR, la complexitat local dels nuclis federals faria molt complexa la unió. Algun element aïllat, fins i tot, ni tan sols no va voler reconèixer el partit. Altres que sí ho van fer actuaren gairebé sempre amb una vinculació poc menys que nominal. Aquesta fou precisament una de les causes de la feblesa de la UFNR, sobretot des de la mort de Vallès i Ribot el 31 de juliol de 1911.

Els federals elegiren com a delegats perquè els representessin en el Consell Provisional de la nova unió política Josep Maria Vallès i Ribot, Juli Marial, Miquel Laporta, Ramon Roig i Armengol i Conrad Roure.

Pel que fa a la Unió Republicana, val a dir que d'ençà el 1906 la seva junta municipal, presidida per Albert Bastardas, havia manifestat el desig d'acostar-se als nacionalistes republicans, i va intensificar en aquest sentit els esforços per tal d'arribar a la definitiva unificació política. L'any 1910, quan semblava imminent ja la fusió de tots els republicans d'esquerra, diverses entitats adherides a la Unió Republicana explicitaren clarament la seva adhesió a la política que la junta municipal del partit estava portant a terme en aquest sentit.

Com havien fet els altres dos partits, el 24 d'abril la Unió Republicana celebrà la seva assemblea, en la qual s'havia de donar el vistiplau a les bases.

48. *El Diluvio*, 23 i 25 d'abril de 1910.

Bastardas, que juntament amb Francesc Layret era una de les màximes figures del partit, va fer un parlament que no deixà lloc a l'equívoc:

L'Assemblea dels Republicans Autonomistes que integraban l'Unió Republicana m'encarrega de saludar-vos i de dir-vos que l'UFNR pot comptar amb el concurs desinteressat i abnegat dels vells nuclis republicans de Catalunya representats en la nostre Assemblea... Catalunya és nostre mare i al seu servei hem de posar els nostres ideals democràtics i republicans; Catalunya avui i sempre dins d'Espanya, respectada la seva llengua, però sense que se l'ultratgi amb lleis com la de jurisdiccions.⁴⁹

Els republicans de la Unió aprovaren les bases i decidiren integrar-se en el nou partit. Els cinc delegats elegits perquè els representessin en el Consell Provisional de la UFNR van ser Eusebi Corominas, Laureà Miró, Albert Bastardas, Emili Junoy i Joan Álvarez.

Després que cadascun dels tres partits va haver donat el seu vistiplau a l'esborrany de bases que s'havia presentat a les respectives assemblees, s'aprovaren definitivament les bases constitutives de la Unió Federal Nacionalista Republicana. Les bases reflectien clarament quin era l'ideari polític del partit:

Base I. Els partits que formen actualment l'Esquerra catalana aproven aquestes Bases y constitueixen una sola corporació política ab el nom d'Unió Federal Nacionalista Republicana. L'Unió se proposa treballar pel reconeixement de la nacionalitat catalana ab tot el contingut de poders constitucionals que atribuhía en Pí y Margall a l'Estat regional en lo polític, en lo económic y en lo administratiu, ab facultat de resoldre tot lo que pertoca a la garantía y a la defensa de la llibertat y de l'ordre, al judici y fallo de qüestions entre Municipis, a la legislació civil y de procediments, a la legislació penal pera tots els delictes no qualificats de federals, a l'organització dels tribunals y a l'imposició y cobro dels tributs.

Base II. Essent ideal de la nova corporació l'Unió federativa dins de l'Estat espanyol, condemna expressament tota aspiració separatista. L'Unió, sense renunciar a l'integritat del seu ideal, cooperará en forma que excloueixi tota acusació d'exclusivisme, a les aspiracions nacionalistes y a qualsevol altra tendència a la Constitució federal que hagin sorgit o en lo futur sorgeixin en les regions d'Espa-

49. Alfred PÉREZ-BASTARDAS (1987), *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944). Una biografia política*, Barcelona, Edicions 62, vol. 1, p. 42.

nya. Com aspiració ideal l'Unió treballarà avui per la Federació Espanyola, demà per l'ibèrica.

Base III. Com a constitució interior de Catalunya l'Unió federal defensarà la més ampla autonomia dels organismes locals en el seu règim tributari, administratiu y polític. [...]

Base IV. L'Unió serà republicana y demòcrata y com a tal incorpora al seu programa els ideals de la democràcia republicana espanyola. No per ésser les úniques reformes que's proposa realitzar, sino porque en els presents instants prenen lloc preminent en el camp de les conquestes polítiques, declara especialment que treballarà pera resoldre jurídicament les relacions entre l'Estat y l'Església sobre la base de sosteniment del culte pels seus adeptes y de plena sobirania del Poder civil, y en el sentit d'absoluta llibertat y igualtat pera totes les creencies y per tant ab la secularisació del matrimoni, del registre y del cementiri; que procurarà la reforma de les lleis processals en el sentit de reservar únicament als tribunals de guerra el judici dels delictes militars comesos pels militars, y que informarà la seva política tributaria en un ideal de justícia social distributiva, oposat al present règim d'impostos personals, al objecte de contribuir en l'ordre constituït al moviment metòdic de socialisació de la riquesa emprés pels pobles occidentals d'Europa.

Base V. L'Unió proclama la seva aspiració a que sigui suprimida per tota mena de delictes la pena de mort. Qualsevuga que sigui la solució que's dongui a l'organització militar, aquesta corporació aspira a la perfecta obligació de tots els ciutadans a la defensa del territori en cas de guerra, y, en quant a les milícies en temps de pau, tot lo que no sigui el voluntariat aspira a resoldreho en un règim d'igualtat de debers y de supressió de redencions a metàl·lic. En l'ordre de la cultura declara qüestió previa la d'acabar ab l'analfabetisma, creu que l'Estat ha d'assegurar un mínim de cultura, que la nacionalitat y el municipi han d'organitzar y sostenir els centres d'instrucció primària y universitària y que'ls ideals de l'escola cívica, sota la sobirania del Poder civil, han de respondre al principi de llibertat y d'igualtat pera totes les creencies. L'Unió federal, continuant la obra social den Pí y Margall, incorpora al seu credo el contingut d'aspiracions proletàries que hagin arribat a concretarse en fórmules jurídiques, com ara la creació d'institucions públiques protectores del treballador, reforma de les lleis civils per l'humanisació del contracte de treball, assegurança de les classes proletàries en quan als accidents, malalties, vellesa y paro forsos, així com també la reforma de la llei d'associació pera garantir l'estabilitat de les Societats obreres.

Base VI. L'Unió Federal Nacionalista Republicana extindrà la seva organització per tot Catalunya al territori de la qual se limitarà la seva integritat orgànica. Tant en la política local com en la política general d'Espanya, l'Unió federal es-

tará en constant relació ab els demás partits y se coaligará ab cada un d'ells per campanyes y finalitats concretes, a l'objecte de treballar a favor de qualsevol de les reformes que integren el seu programa, entenentse que no pactará mai unions permanents ni confondrá ab la dels altres la seva organissació y interior jerarquía, més que en el cas de total compenetració dels respectius programes [...].⁵⁰

Malgrat les aparences, la unió dels tres partits havia estat molt problemàtica i era encara molt fràgil. I és que la UFNR no va estar mai unida de fet. Els tres grups que la van integrar no van arribar mai a compenetrar-se i no era estrany que sovintegessin les disputes internes.

Així les coses, nascuda el 1910 sota els més falaguers auspícis, la UFNR aniria perdent aviat i progressivament la força inicial que havia acompanyat el seu naixement.⁵¹ Deixant de banda l'hàbil tasca de descrèdit i minimització portada a terme per l'aparell propagandístic de la Lliga contra la UFNR i les esporàdiques i fortes escaramusses dels lerrouxistes, els perquès de la ràpida davallada del partit cal cercar-los, sobretot, en factors interns i de tipus estructural, molts dels quals ja s'havien manifestat en el si del CNR entre el 1906 i el 1909.

A la manca d'homogeneïtat en l'origen s'afegia l'absència d'una estructura organitzativa sòlida. A més, aviat es faria palès el dèficit de dirigents disposats a assumir les tasques organitzatives del partit. D'altra banda, el desenvolupament d'una política plena d'ambigüitats en el fons i en la forma, contrària a qualsevol tipus d'adulació de les demandes populars, allunyada de les preocupacions de la massa obrera, treia a la UFNR qualsevol capacitat d'atracció sobre aquestes masses i feia dependre el seu futur d'unes classes mitjanes que, per ser tan predominants en la base del partit, n'accentuaven la decantació moderada. Aconseguir una base social pròpia sobre la qual recolzar la seva presència pública fou un dels esculls més grans als quals hagué de fer front la Unió Federal Nacionalista Republicana.

50. Les bases, a «Annex» d'*El Poble Català*, 4 d'abril de 1910, Impremta de la Vda. J. Cunill, Barcelona. També a *La Publicidad*, 4 d'abril de 1910 i *El Diluvio* de la mateixa data. Les podeu veure també a IZQUIERDO (2010), p. 273-276.

51. Teresa ROCA (1973), *La Unió Federal Nacionalista Republicana o el fracaso de una política*, tesina de llicenciatura, Universitat de Barcelona. En la mateixa línia, Santiago IZQUIERDO (2006), *República i autonomia. El difícil arrelament del catalanisme d'esquerres (1904-1931)*, Catarroja, Afers.

A un altre nivell, aviat es faria perceptible la divergència entre certs intel·lectuals i publicistes que, des de la premsa de la UFNR, s'esforçaven a conrear-ne la credibilitat esquerrana i determinats sectors d'una militància menestral i petitburgesa que anul·lava aquell esforç defensant les seves idees benpensants i carrinclones en matèria social o religiosa. A més, hi havia en alguns elements de la UFNR una mena de sucursalització espiritual o, si es vol, una correspondència sentimental amb el regionalisme.

8. L'ORGANITZACIÓ INTERNA DE LA UNIÓ FEDERAL NACIONALISTA REPUBLICANA

De qualsevol manera, i malgrat tots els problemes, la UFNR era ja una realitat i dirigiria a partir d'ara l'activitat política dels tres partits que la componien, tot i que subsistirien amb independència els centres adherits de cadascun d'ells: «Fins el CNR conserva personalitat pròpia, encara que com a simple entitat patriòtica. Lluhí la presidirà encara, però ja sense responsabilitats d'organització política. Aquesta recau exclusivament en la nova UFNR». ⁵² En qualsevol cas, la força de la UFNR era, el 1910, força considerable, atès que recollia herències importants i mantenia contactes amb destacats nuclis a la ciutat de Barcelona i en molts districtes catalans.

La Comissió Executiva del partit la presidí Josep Maria Vallès i Ribot —es tractava, però, d'una presidència més aviat honorífica per qüestions d'edat— i en ella recaigué la direcció efectiva de la UFNR, mentre que Pere Coromines i Francesc Layret figuraven com a vicepresidents.

Sense gaire temps per reflexionar i per valorar què havia significat per als diferents grups de l'antiga Esquerra Catalana la formació de la UFNR, el partit es trobava davant la disjuntiva de presentar-se, o no, a les eleccions legislatives del 8 de maig de 1910. I, certament, la decisió que s'havia de prendre no era fàcil, ja que, si bé un èxit electoral podria significar la confirmació definitiva del partit, un fracàs podria comprometre molt seriosament el futur d'una organització encara molt fràgil. Tanmateix, els líders de la UFNR decidiren prendre part en les eleccions. A Barcelona, plaça forta, la candidatura que presentà el

52. Santiago ALBERTÍ (1972), *El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923)*, Barcelona, Albertí, p. 295.

partit la formaven Josep Maria Vallès i Ribot, Lluís de Zulueta, Pere Coromines, Carles M. Soldevila i Josep Tarruella.

El punt d'arrencada de la campanya electoral el va marcar el míting que tingué lloc el 10 d'abril a l'Ateneu Catalanista de Gràcia, en el qual Coromines rebutjà les peticions fetes per la Lliga d'establir una coalició amb les antigues esquerres solidàries per combatre el lerroixisme i el caciquisme.

Una setmana després, el 17 d'abril, tingué lloc al CNR de Sant Martí un nou míting de propaganda en el qual Coromines tornà a ocupar un lloc de privilegi. En el discurs que pronuncià hi trobem exposades dues afirmacions que expliquen part de l'actuació futura que duria a terme la UFNR en relació amb els regionalistes i amb els lerrouxistes. Respecte als primers, Coromines assenyalà que «no ens separa d'ells ni el seu regionalisme ni el nostre nacionalisme, allò que ens separa és el seu clericalisme i el nostre republicanisme». ⁵³ Respecte als republicans de Lerroux, Coromines va dir que calia establir una línia divisòria amb ells, tot i que «aquesta línia divisòria jo no sé trobar-la a l'esquerra». ⁵⁴ Seguidament, el líder nacionalista republicà afirmà que no tot el lerroixisme era censurable, ja que dintre seu també hi havia «bons catalans que encertada o erradament, quan van veure que Solidaritat es tornava conservadora i reaccionària, la van abandonar per anar a eixamplar el grup que en contra d'aquella defensava la Llibertat i la República». Coromines atacà durament els lerrouxistes, tot afirmant que no creia que el seu radicalisme fos superior al de la UFNR i que no tenien un programa clar i definit.

El 5 de maig tingué lloc al Teatre de Novetats el gran míting de la UFNR, en el qual foren presentats els eixos bàsics que marcarien l'actuació més immediata del partit al Congrés dels Diputats, en cas d'obtenir representació parlamentària: la petició de derogació de la Llei d'Ordre Públic, la demanda de reforma del Codi de Justícia Militar, la derogació de la Llei de Jurisdiccions, l'obtenció d'un grau important d'autonomia política i una reforma tributària en profunditat. Coromines va ser el protagonista principal del míting, tant per l'extensió del seu parlament com per les qüestions que hi va esbossar. Després d'assenyalar la importància que tenia per a la política catalana la constitució d'una força com la UFNR, Coromines va veure aquest partit com el vehicle

53. Les reflexions de Coromines sobre la política de la Lliga a «Les forses electorals a Barcelona. Els regionalistes», *El Poble Català*, 20 d'abril de 1910.

54. *El Poble Català*, 17 d'abril de 1910.

que millor podia treballar pel «triomf de les aspiracions i pel reconeixement de la nostra nacionalitat», i que millor podia comandar el procés de canvi constitucional que havia de permetre la transició del règim monàrquic al republicà. També assenyalà que el partit era la garantia per «la salvació de la democràcia catalana i l'única barricada vàlida contra l'onada revolucionària, contra el clericalisme, contra l'oligarquia governamental espanyola i contra la demagògia conservadora».⁵⁵

El 9 de maig, l'endemà de les eleccions, els resultats dels comicis no feren més que confirmar les bones expectatives que l'Esquerra Catalana havia apuntat a les dues conteses municipals de l'any anterior. Les esperances que els directors de la UFNR havien posat en aquestes legislatives s'havien complert amb escreix, atès que els resultats obtinguts permetien un justificat optimisme i més tenint en compte que el partit s'havia fundat feia molt poc. Dels 44 diputats catalans elegits en aquestes eleccions, tretze van ser de la UFNR, vuit regionalistes, cinc radicals i dos carlins. Considerada en el conjunt dels anys 1909 i 1910, la trajectòria seguida per l'esquerra a Barcelona havia estat remarcable, ja que en el decurs d'aquells mesos havia pogut mantenir una regularitat pel que feia al nombre de vots. Tant des del punt de vista dels candidats triomfants com del nombre de vots obtinguts, la UFNR havia assolit indubtablement un èxit.

No obstant aquest èxit electoral, però, no es podia ser massa optimista sobre el futur del partit a mig termini. Quin futur calia esperar a un partit un dels candidats electes del qual –Coromines– escrivia, només quatre dies després d'haver obtingut l'acta de diputat a Corts, el següent?

No m'ha donat cap alegria la meva elecció per a diputat a Corts, perquè més m'hauria estimat quedar-me a l'Ajuntament a treballar en l'obra de cultura que ja havia començat. La construcció d'un gran nombre d'escoles públiques, la institució de l'escola de franc [...], l'establiment d'una Borsa del Treball mouen més sentimentalment la meva vocació que tot lo que pugui fer un diputat republicà a les Corts d'Espanya. Però els federals nacionalistes ho van voler, assegurant-me que el meu nom podia contribuir al millor èxit de la candidatura, i em vaig entregar.⁵⁶

55. *El Poble Català*, 6 de maig de 1910.

56. «Carta a un amic que'm felicita», *El Poble Català*, 12 de maig de 1910.

En el decurs de l'any 1910 i durant bona part del següent, els dirigents de la UFNR haurien d'intentar convertir el partit en una formació ben estructurada. En aquest sentit, a començaments de gener de 1911 el partit va celebrar la seva primera Assemblea General, que va procedir a l'elecció d'un Consell General de vint-i-un membres (nou per Barcelona i dotze per comarques). Per la ciutat de Barcelona van ser elegits Pere Sala, Josep Maria Vallès i Ribot, Pere Coromines, Albert Bastardas, Francesc Layret, Jaume Carner, Eusebi Corominas, Joaquim Lluhí i Rissech i Juli Marial. A partir d'aquest Consell fou elegida una Comissió Permanent més reduïda, que assumí les funcions executives de la UFNR: Vallès i Ribot (president), Carner (vicepresident), Coromines (tresorer), Bastardas i Layret (secretaris). En la pràctica, la direcció tendí al triumvirat que componien Vallès i Ribot, Coromines i Layret. Començava, a partir d'aquests moments, una altra etapa en la història de la Unió Federal Nacionalista Republicana.